

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**CİBUTİ BASININDA SOKAK ÇOCUKLARININ
SUNUMU**

Samatar SALAH OKİEH

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

TEMMUZ 2021

CİBUTİ BASININDA SOKAK ÇOCUKLARININ SUNUMU

Samatar SALAH OKİEH

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Samatar SALAH OKİEH

02 . 07 .2021

CİBUTİ MEDYASINDA SOKAK ÇOCUKLARININ SUNUMU

(Yüksek Lisans Tezi)

Samatar SALAH OKİEH

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2021

ÖZET

Çocukluk dönemi, bir insanın hayatının en önemli dönemidir. Çocuğun bakım ve sevgiye en çok ihtiyaç duyduğu bu dönem, kişiliğini oluşturması için de önemli bir süreçtir. Çünkü bu dönem çocuğun gelecekteki başarı veya başarısızlığında büyük rol oynamaktadır. Toplumun temelini oluşturan çocuklara ilişkin olarak medyanın takındığı tutum bu bakımdan önemlidir. Gündemi belirleyen ve sorunların çözümünde kamusal bir fonksiyonu olan medyanın çocuk sorunlarına yaklaşımı oldukça önem taşımaktadır. Cibuti’de fiziksel ve ruhsal her türlü tehlikeye açık bir ortam içinde yaşayan sokak çocukları, ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bu çalışma, Cibuti medyasının bu konuyu nasıl ele aldığı üzerinedir. Bu yöndeki haberlerin incelenmesi ile Cibuti’deki sokak çocuklarına medyanın yaklaşımını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu bakış açısıyla Cibuti medyasında yer alan haberler araştırılmış ve bunun sonucunda ülkenin her yerinde hızlı bir şekilde artan sokak çocukları olgusunun tüm detaylarıyla ele alınması ve tartışılması gereken konulardan biri olmasına rağmen Cibuti medyasında gerekli değeri görmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim Kodu : 116501
Anahtar Kelimeler : Çocukluk, Sokak çocukları, Medya
Sayfa Adedi : 55
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA

PRESENTATION OF STREET CHILDREN IN CIBUTI MEDIA

(M.Sc. Thesis)

Samatar SALAH OKIEH

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE GRADUATE STUDIES

July 2021

ABSTRACT

Childhood period it is the most important period of a person's life. This period, in which the child needs the most care and love, is the basis of the individual's life to form his or her own personality, because this period plays a major role in the child's success or failure. For that reason, the attitude of the media towards children, who form the basis of society, is crucial. The media's approach to the problems of children, which sets the agenda and has a public duty to solve problems, is very important. In Djibouti, street children, who live in an environment that are open to all kinds of danger and who are exposed to all physical and mental dangers, pose an important problem and a threat to the street children's growing. This study is about how Djibouti media handles this issue and it is aimed to reveal how the media approach to street children in Djibouti by examining the news of the media in this regard. With this point of view, the news in the Djibouti media has been analyzed, but as a result, it has been concluded that although it is one of the issues to deal with and discuss all the details of the phenomenon of street children, which is rapidly increasing all over the country, it does not see the necessary value in the Djiboutian media.

Science Code : 116501
Key Words : Childhood, Street children, Media
Page Number : 55
Supervisor : Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA'ya teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

Teşekkürlerin az kalacağı diğer üniversite hocalarıma, üniversitede olduğum müddetçe kazandırdıkları her şey için ve beni gelecekte söz sahibi yapacak bilgilerle donattıkları için hepsine teker teker teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak bana desteklerini esirgemeyen ve hep omuz omuza olduğumuz aileme ve bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA VE CİBUTİ'DE MEDYANIN GELİŞİMİ.....	2
2.1. Dünya'da Medya Gelişimi	2
2.1.1. Yazının İcadı	3
2.1.2. Kâğıdın İcadı	4
2.1.3. Matbaanın İcadı.....	4
2.2. Cibuti'de Medyanın Gelişimi.....	14
2.2.1. Cibuti'de Yazılı Basının Gelişimi	17
2.2.2. Cibuti Radyo ve Televizyonu: (RTD).....	20
2.2.3. Cibuti Resmi Haber Ajansı.....	23
3. CİBUTİ MEDYASINDA SOKAK ÇOCUKLARININ SUNUMU	24
3.1. Çocuk ve Sokak Çocukları Kavramına Bakış	24
3.1.1. Çocuk Kavramı.....	24
3.1.2. Çocukluk Kavramı	24
3.2. Sokak Çocuğu Kavramı	30
4. CİBUTİ BASINININ CİBUTİ'DEKİ SOKAK ÇOCUKLARINA YÖNELİK İLGİSİ	38
4.1. Haber Örnekleri.....	44
4.2. Haberlerin Değerlendirilmesi.....	47

	Sayfa
5. SONUÇ	49
KAYNAKLAR	51
ÖZGEÇMİŞ	53

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 4.1. AL Qarni gazetesi kapağı	41
Resim 5.1. Cibuti Cumhuriyeti Resmi Haritası	49

1. GİRİŞ

Sokak çocukları aileleriyle kurdukları ilişki ve sokağı kullanım biçimine göre üç grupta değerlendirilmektedir: Birinci kategori, sokakta çalışan ve aileleriyle doğru bir şekilde yaşayan çocuklardır. İkinci kategori, sokakta çalışan ve fakir ya da yoksul ailelerine sahip çıkmaya, onlara bir şekilde destek bulmaya çalışan çocuklardır. Üçüncü kategori ise, düzenli ya da düzensiz aileleri olmayan, gece gündüz sokaklarda yaşayan, sokağın çocukları olarak bilenenlerdir. Günümüzde sokak çocukları konusu dünyanın her yerinde, hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş olan ülkelerde, önemli bir toplumsal sorun olarak kabul edilmektedir.

Bu araştırmada, Cibuti’de gerek sokakta çalışan gerekse sokakları mekân edinerek günlük yaşamda tamamen dışarıda olan çocuklara odaklanılmıştır. Cibuti sokaklarında çalışan çocuklar nereden geldiklerine göre şu şekilde gruplandırılabilir. Birinci grup, komşu ülkelerinden gelen göçmen çocuklardır. Örneğin; Somali’deki iç savaştan, istikrarsız siyasetten dolayı ülkesinden göçerek Cibuti’ye kaçmak zorunda kalan ve Etiyopya’dan gelen çocuklardır. İkinci grup, Cibuti’de doğan ve aileleriyle yaşayan ya da fakirlik, boşanma, yetim kalma gibi sebeplerle ailelerinden ayrılan, okuldan, eğitimden mahrum şekilde sokakta çalışan çocuklardır. Bu araştırma bu iki grupta yer alan çocukların medyada yer alıp almadığı konusunu incelemeyi hedeflemiştir.

Tezin birinci bölümünde, dünyada medyanın gelişimi özetlenerek verilmiş, ardından Cibuti basınının üzerinde durulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde Cibuti’deki sokak çocuklarının ulusal medyada yer alıp almadığı incelenmiştir. Üçüncü bölümdeyse Cibuti basınının Cibuti’deki sokak çocuklarına yönelik ilgisi üzerinde durulmuştur.

Cibuti’deki sokak çocukları üzerine daha önce yapılmış akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Referansı olmayan bir konu üzerinde araştırma yapmak bir hayli zordur. Çalışma bu yönüyle bundan sonraki araştırmalara da öncü ve kaynak olmayı hedeflemektedir.

2. DÜNYADA VE CİBUTİ'DE MEDYANIN GELİŞİMİ

2.1. Dünya'da Medya Gelişimi

İnsanlar, matbaanın ve basının icadından önce birbirlerinden tam bir tecrit içinde yaşıyorlardı, komşu ülkelerle iletişime geçmek bir yana, yakınında olan köylerle bile iletişim kuramıyorlardı. Çevresinde gerçekleşen felaket, barış, savaş vb. ne olup bittiğinden haberdar değillerdi. Çünkü aralarında uzak mesafeler vardı. Bunun nedeni de günümüzdeki iletişim araçlarının olmamasıydı. Komşu ülkelerdeki insanlar aylar ve bazen yıllar sonra yüz yüze görüşebiliyor ve komşu ülkelerde olanları uzun bir süre sonrasında duyuyorlardı. Fakat insan, hayatı olduğu gibi kabul etmeyip zihin ve aklını kullanırsa, yeni imkânlarla ve fırsatlara erişeceğini fark etmiştir. Çünkü insanın dünyaya gelişinden bu yana çevresinde olup biten, gelişen her şey onun merakı, araştırması, özlemi ve bilgisi ile gerçekleşir. İnsan düşüncelerini ve fikirlerini başkalarına söyleme, onların da fikir ve düşüncelerini bilme ihtiyacına sahiptir. Çünkü insanın sosyal doğası, çevresinde olup bitenleri önemsemesini görüşlerini ifade etmesini ve çevresiyle iletişime geçmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle insan bunun bir yolunu bulmak gerektiğini düşünmüş ve onu sonuca götüren tüm yöntemleri kullanmaya başlamıştır. Haberlerin aktarımını, taş kazıma, davul çalma, ateş yakma, bağırma ve insanlarla iletişim kurmasını sağlayan diğer ilkel haberleşme yöntemlerini bulmuştur. İnsan diğer insanlardan haberdar olmak ihtiyacındadır ve insanların ilk haberleşmesi işaretleşme ile başlamıştır. Eski insanlar yüksek tepeler üzerinde ateş yakarak uzaktan görülecek şekilde duman çıkarıyorlardı. Afrika yerlilerinde olduğu gibi tam tam çalarak, işaretler ve seslerle doğrudan doğruya yapılan bu kişisel haberleşme yanında, haberlerin ulaştırılmasının mekânla ilgili olduğu, araya uzun mesafeler girdiği zamanlar, doğrudan doğruya haberleşmenin sosyal bağın devamlılığını sağlamaktaki yetersizliği anlaşılacak, yaya veya atlı haberciler gönderilmesi zorunluluğu doğmuştur (el-Bardawil, 1996: 342).

1400 yılında dünyada gazetecilik ve gazete tarihine gelince, iş adamları İtalya ve Almanya'da şehirlerdeki önemli olayları el yazısıyla yazılmış kayıtlarda topluyorlardı ve bunları iş arkadaşlarının arasında dağıtıyorlardı. Bu malzemeleri basmak için bir matbaa kullanma fikri ilk olarak Almanya'da 1600 yılında ortaya çıkmıştır. Birkaç on yıl sonra, Paris ve Londra'daki ulusal hükümetler haber

bültenleri basmaya başladılar ve bundan sonra, her altı ayda bir Latince yazılmış bir yayında resmi haber kayıtları yayımlanmıştır (Tokgöz, 2017: 70). Daha sonra kâğıt gazeteler 1700'den beri gazeteciler için ana mecra haline gelmiştir. Buna 18. yüzyılda dergiler, 20. yüzyılda radyo ve televizyon ve 21. yüzyılda internet eklenmiştir.

On beşinci yüzyılın ortalarında, özellikle Almanya'da, matbaacılık konseptini çok daha ileri bir seviyeye taşıyan ve birçok medeniyetin refah ve çöküşüne neden olan, bugün bildiğimiz şekliyle matbaacılıkta büyük bir modernleşme gerçekleşti. Bu Johannes Gutenberg'in basım makinesini icat etmesiyle oldu. Bu sayede milyonlarca gazete ve kitap basılmaktadır. Birçok tarihçi, bu olayın insan uygarlığının gelişimi ve dünyanın geri kalan sakinleri arasında çeşitli dillerde bilginin yayılması için büyük önem taşıdığına inanmaktadır.

Bu buluş, medeniyetleri yakınlaştıran ve bilginin yayılmasının önündeki en önemli engeller arasında yer alan emek ve paradan tasarruf etmeye büyük katkı sağladığı için web'in icadının günümüzde yarattığı etkiyle aynı etkiye sahipti. Bu nedenle Gutenberg, özellikle Avrupa'da basımın mucidi oldu. Birçok araştırmacı, Gutenberg'in icadının Rönesans, Hristiyan Reformu ve Bilimsel Devrim'de oynadığı önemli rol üzerine odaklanır. Öyle ki Gutenberg, İncil'in basılı bir kopyasını sunan ilk kişi olmuştur.

Her şey başlangıçta kesinlikle başka şeylerin vasıtasıyla ayakta duracak hale gelmektedir. Basının başlangıcı da yayın araçlarının gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu araçların zamanla gelişmesini sağlayan etkenler de çok sıkı bir ilişki içindedir. Bu etkenler sırasıyla: teknik gelişmeler, ekonomik gelişmeler, sosyal gelişmeler olarak özetlenebilir.

Basının gelişmesine de etki eden bazı gelişmeler vardır, bunlar; yazının icadı, kâğıdın icadı ve matbaanın icadıdır.

2.1.1. Yazının İcadı

Büyük eski ülkeler, bilgi yaymanın sözlü biçimlerinin çok az etkisi olduğunu görmeye başladılar, bu yüzden daha iyi yollar, yani yazılı medya aramaya başladılar. Firavunlar, hükümlerini tapınakların duvarlarına kazımaya başladılar, böylece insanlar onları okuyabilir ve onlardan haberdar olabilirdi. Eski Mısır ile ilgili bilgiler

de firavunların papirüs üzerine yazılmış bir broşür yayınladıklarını gösteriyordu (Adeep Merve, 1961: 76).

Yazı, anlaşılmaya ve geleneğe göre belirli bir dili oluşturan bir dizi görsel işaret taşıyan bir insan iletişim biçimidir. Ve insanoğlunun isteklerini başkalarına ulaştırmak için, ya da unutulmamak için kullandığı bir sistemdir.

İnsanlık tarihi, yazının icadı ile başlar ve bu araç ile bilgi “toplanabilir, iletilebilir, saklanabilir” hale gelir.¹ Beş bin yıl sonra matbaanın icadı ile biriken bilginin “yayılması” gerçekleşir. Bilginin “işlenmesi” için ise beş yüzyıl daha beklenecek, bilgisayarın icadı gerekecektir.

2.1.2. Kâğıdın İcadı

Orta Çağ'a geçerse, Çin'den kâğıt yapma sanatını öğrenen Araplar sayesinde, MS 10. yüzyılda Avrupa kâğıt piyasaya sürdüğünde yazılı medya alanında önemli bir değişim olmuştur. 786 yılının başında Bağdat'ta ve İslam dünyasının diğer şehirlerinde kâğıt fabrikaları yayıldı, İslami ve diğer ilimleri kaydetmeye başladılar. Ve bu endüstri MS 10. yüzyılda Mısır'a taşındı. Avrupa'ya gelince, kâğıt Endülüs'e (İspanya) giren Araplar tarafından ona ulaşmıştır, Almanya'da ağaç oymacılığı sanatının hızla yayılmasına yardımcı olan ilk kâğıt fabrikası 1320'de kurulmuştur.

Kâğıdın ilk şekilleri Papirüs'tür. "Cyperus Papyrus parşömen" hayvan derilerinin terbiye edilmesi, parlatılması ve mürekkep kabul edecek hale getirilip elde edilen bir yazı alanı olarak kullanmışlardı (Adeep Merve, 1961: 138-139).

2.1.3. Matbaanın İcadı

Matbaanın icadıyla toplumlar büyük bir değişikliklerle âdeta uykudan uyanmış, insanın hayatının her alanında gelişmeler yaşanmış ve toplumlar cehaletin içinden kurtulmuştur.

Basın ve yayın araçlarının güçlerini ortaya koyabilmeleri için özgür bir ortam gereklidir. Oysa bazı ülkelerde iktidarlar bu araçlardan fazlasıyla korktukları için, özellikle yazılı basının faaliyetlerini, yayınlarına sansür koyarak ya da basın ürünlerine vergi yoluyla tazyik ederek kısıtlamayı, iktidara kul ve köle yapmayı

¹ <https://globalenstitu.com/bolum/basinin-dogusu-ve-gelisimi/> (erişim tarihi: 12.12.2020)

amaçlamışlardır. Bu yüzyıllar boyunca daima böyle olagelmıştır. Buna rağmen basın ve yayın araçları güçlerini ortaya koyma çabasıdadır.

Basın ve yayın tarihi dünya tarihindeki büyük olaylara göre belirlenen dört ana döneme ayrılarak aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

- a. Basının doğuşu: Bu dönem, yazının icadıyla başlayan ve Büyük Fransız Devrimi'ne kadar süren, basın ve yayın hareketlerini kapsamaktadır.
- b. Basının gelişmesi: 1789 devriminden 1848 devrimlerine kadar devam eden dönemdir.
- c. Basının evrimi ve zirveye ulaşması: 1850'den 1914 yılına kadar devam eden dönemdir.
- d. Modern basın dönemi: Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar süren dönemdir (Özbay, 2014: 25).

Matbaa bulunmadan çok evvel bazı ülkelerde mekanik baskı ve çoğaltma usulleri kullanılmaktaydı. Bu geleneksel usuller şu şekilde dönemlere ayrılabilir:

- e. Damga dönemi: Yazının ortaya çıkışıyla Eski Mısır'da, Anadolu, Hitit, Çin ve Hint sitelerinde kil, taş ve maden diskler kullanılmıştır. Bunlar önce papirüslere, daha sonra hayvan derisinden yapılmış parşömenlere basılarak meydana getirilmiştir.
- f. Blok dönemi: Bloklar, yani tahta kalıplarla basma ve çoğaltma, genellikle kâğıdın icadından sonra görülen bir basım şeklidir. Blok baskı tekniği ile kitap basımı miladi 600 yılından sonra Çin'de, 770 yılından sonra da Japonya'da yapılmıştır.
- g. Müteharrik harf dönemi: İlk müteharrik (oynar) harfler tahtadan yapılmıştır. Bu tekniği ilk uygulayan 9. yüzyılda Uygurlar olmuştur. Bu tekniği Çinliler geliştirmişlerdir (Özbay, 2014: 26).

Almanya'nın Mainz şehrinde doğan Johann Gutenberg, matbaanın icadını gerçekleştirmiştir. Matbaanın icadına, ulaşım alanındaki icatlar ve denizasıırı keşifler eklenince dünyanın problemleri büyümüş, fakat mesafeler küçülmüştür.

Basının Yunan medeniyetinde doğuşu ve tarihsel gelişimi sayesinde, o dönemdeki otorite duvarlara haber broşürleri asardı. Bu broşürlerde vatandaşları

bilgilendirmek için devletin aldığı kararlara yer verildi. Avrupa'da Rönesans'ta gazeteler yazılı haber mesajları şeklinde çıktı. Elden ele tüccarlar arasında dolaşan bu gazeteler savaş olaylarını, gelenekleri ve ekonomik koşulları içeriyordu. İlk basılı gazete on beşinci yüzyılda Almanya'da küçük broşürler şeklinde çıkıp çok ilginç konular yayımladığı için büyük ün kazanmıştır.

Şu anki anlamıyla gazetecilik, Gutenberg'in ayrı metalik harflerle basım yöntemini bulduğu MS 15. yüzyıla kadar ortaya çıkmamış ve insanlar basılı haberlere acil ihtiyaç duyduktan sonra ortaya çıkmıştır.

Gazeteciliğin ortaya çıkışı ve gelişmesinden bahsederken, özellikle basım hızının saatte 10 bin yaprağa çıkmasıyla birlikte basılı gazete sayısının artması, bu dönemde ilk resimli haftalık derginin çıkması ve Amerikan İç Savaşı'nda haber talebinin artması ile sanayi devrimi sırasında gazeteciliğin geliştiğini belirtmek gerekir. Daha önce görülmemiş bir şekilde, gazetelere ve gazetecilere eskisinden daha fazla önem verilmiş ve 1910'da modern gazetelerin temel özelliklerinin çoğu neredeyse tamamlanmıştır. Ancak modern basında var olan başlıkların öncekinden farklı bir şekilde yazılmaya başlanması ve sayfaların eğlence ve spora ayrılması II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ortaya çıkmamıştır.

Halkı bilgilendirmeye yönelik bu ilk girişimlerin birçok kez hükümetlerin muhalefetiyle karşılaşması şaşırtıcı olmamalıdır. Basın özgürlüğünü kısıtlamanın bir yolu olarak yayıncılara vergiler koyarak sansür uygulamaya çalıştılar. Ancak nüfusun tamamında okuryazarlığın artması ve ayrıca basımı ve dolaşımı iyileştiren teknolojinin geliştirilmesiyle birlikte, gazete yayınları sayılarının arttığı görüldü ve bugün tüm dünyada haber sansürü devam etse de, çoğunlukla gazetecilik özgürlüğü hüküm sürüyor.

Napolyon döneminde, Fransız basını yavaş yavaş ezilmiş, Napolyon herhangi bir muhalif sesi boğan demir sansür uygulayıp bunu ordunun merhametine bırakmıştır.² Ancak bir dizi gazeteciyi affetmesi, bir grubunu sürgünden çağırması ve özgürlük komitesi adını verdiği bir komite kurması basın adına umut verici bir başlangıç olmasına rağmen, bu komite bir kez toplanmamıştır. Çünkü devlet meselesi çözülmüş ve artık yargılamanın sıhhatini bozacak birine ihtiyacı kalmamıştır.

² https://wikiarabi.org/wiki/History_of_French_journalism(erişim tarihi: 5.9.2020)

Rus Lider Lenin basın ile ilgili şunları söylemiştir: "Basın özgürlüğünün her renkten görüş yayınlamak anlamına geldiğini düşünen aptallar ve cahiller var, bu cahiller ve aptallara şöyle yanıt veriyorum: Görüşlerimize karşı fikir yayınlama özgürlüğü, bu fikirlerimizin ortadan kaldırılması için düşmanlarımıza izin vermekten başka bir şey ifade etmiyor."

Ardından Stalin yönetime geldi. Stalin'in basına yönelik görüşleri şu şekildedir: "Basın ve yayınevleri, komünist aygıtı hiçbir hoşgörü olmaksızın, mutlaka teslimiyete tabi olmalıdır. Böylece komünist rejimler ve benzerleri, demokrasi iddiasında bulunan rejimler, kapitalist rejimler vb. tarz değişse ve araçlar çeşitlilik gösterse bile, egemen seçkinler, medya araçlarını akıllı bir şekilde tamamen kontrol edebildiler, böylece paranın gücü ve yetenekleri ile seslerinin en yüksek, en güçlü ve en etkili kalmasını sağladılar.

On sekizinci yüzyılın başlarında Britanya, genişleyen bir imparatorluğa, sanayide, tarımda, ticarete teknolojik ilerlemelere ve gelişen bir işletmeye sahip, giderek daha istikrarlı ve müreffeh bir ülkeydi. Tüccarlar, satıcılar, girişimciler ve bankacılardan oluşan yeni bir orta sınıf hızla ortaya çıkıyordu ve eğitilmiş olanlar, siyasi tartışmaya girmek ve ülke yönetimine katılmak için büyük bir istek duyuyordu. Sonuç gazetecilikte, süreli yayınlarda, gazetelerde ve dergilerde patlama olmuştur. Böylece geçmişte zengin bir çobana bel bağlayan yazar, hizmetlerini gazetelere sunarak kendi hesabına çalışabildi. Bu yeni basında yer alan değerler, genel olarak burjuva orta sınıfla -mülkiyet haklarının, dini hoşgörünün ve Avrupa kıtasında hüküm süren totaliter yönetimden özgürlüğün önemi iddiasıyla- hemfikirdi. On sekizinci yüzyılın ilk yarısında gazetecilik Daniel Defoe, Jonathan Swift, Joseph Addison, Richard Steele, Henry Fielding ve Samuel Johnson gibi birçok önde gelen gazeteciye doğurdu. Bu adamlar bir noktada gazete editörlüğü yaptılar veya tanınmış gazeteler için makaleler yazdılar.³ Sağladıkları materyal modern anlamda haber olmasa da eğlenceli, bilgilendiriciydi ve doyumsuz bir taleple karşılaştı. Sıradan vatandaşlar da fikir ve haber akışına katılmaya başladı ve okuyucular düşünceleriyle gazetenin içeriğine katkıda bulunabildi. Gazeteler o kadar popüler hale geldi ki, yayıncılar günlük baskılar yapmaya başladı. 1702'de Samuel Buckley tarafından Londra sokaklarında kurulan Daily Current, İngiltere'deki ilk günlük gazeteydi.

³ basının doğuşu" <https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B5%D8%AD%D8%A7%D9%81%D8%A9#:> (erişim tarihi, 31.01.2021)

Gazete, fikir parçaları değil, haber ve gerçekleri yayınlamakla sınırlı kaldı ve gelir elde etmek için sütunlarında reklamın kullanılmasına öncülük etti.

Gazeteciliğin gelişimini belirleyen iki önemli temel olay vardır:

- Amerikan Bağımsızlık Savaşı. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne basın özgürlüğünün düşünce özgürlüğünün temeli olduğu ibaresi girmiştir.
- Fransız İhtilali (Tokgöz, 2017: 72-73).

On sekizinci yüzyılda İngiltere'de endüstriyel ve bilimsel bir değişim yaşandı, bu da dünyadaki basında köklü bir değişikliğe neden oldu. İngiltere'nin getirdiği bu değişim, basının daha partizan ve liberalleşmesine, gazeteciliği gazetecilerin profesyonelce uyguladığı bir meslek haline getirmiş, her gün yaşanan olayları hızla gelişen gazetelerden takip etmek halkın dikkatini çekmiştir. Bu yüzyılda yaşanan endüstriyel ve enformasyonel değişimlerin yanı sıra iletişimi ve ulaşımı temsil eden bir araç haline gelen basın, haberlerin ve olayların dağıtımında, mesafeleri ve zamanı yakınlaştırmada büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Bu yüzyılda din, devlet, kanunlar, ahlak alanlarında büyük değişiklikler oldu ve eğitim alanına büyük önem verilmiştir. Avrupa'nın ulaştığı medeniyetler nedeniyle bu döneme Aydınlanma ve İlerleme Çağı denilmiştir. 15. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan Rönesans hareketi, bilimde deneysel yöntemin bulunması ve diğer gelişmeler 17. yüzyılda meyvesini verdi. Oysa on sekizinci yüzyılda öncekinden daha geniş bir değişiklik getirdi. Atina'nın başkenti aydınlanmanın başkenti olarak bilinirken, İngiltere'nin başkenti Londra aydınlanmanın merkezi oldu. 17. yüzyılda basına sansür uygulayan yasanın kaldırılmasının ardından Britanya'da muhafazakâr siyasi partilerle rekabet eden muhalefet partileri ortaya çıkmaya başladı ve o dönemdeki sahne ve bu çatışma, ülke ilerleme ve gelişme yolunda. Almanya, Fransa ve Avusturya'da ise devlete karşı yeni siyasi partilerin doğmasını engellemek için kullandıkları şiddet nedeniyle muhalefet partisi yoktur (Özbay, 2014: 49-56).

19. yüzyılın ortalarında, tipik gazete yayın şekli haftalık veya altı aylıktı. Gazeteler kısaydı ve genellikle şu veya bu politik çıkarlarla uyumluydu. Yerel

haberler dışında, haberlerin çoğu diğer gazetelerden, bazen kelimesi kelimesine, basitçe kopyalandı. Haber hikâyelerine ek olarak, şiir veya kurgu ya da özellikle yüzyılın sonlarında mizahi sütunlar konuldu. Bu yüzyılın başlarında, Londra'da 52 gazete ve 100'den fazla başka yayın vardı. 1802 ve 1815'te, gazetelerdeki vergiler üç pence sonra dörde çıkarıldı. Bu ücretleri ödeyememesine veya ödemeye isteksiz olmasına rağmen, 1831 ile 1835 arasında yüzlerce vergilendirilemez gazete çıktı. Çoğunun genel politik yönü yoğun bir şekilde devrimciydi. Yayıncıları yargılandı, ancak bu yayın organları onların emrine girmedi. İlk kez 1836'da Parlamento'da vergileri düşürme davasını destekleyenler Milner Gibson ve Richard Copden'dı ve 1855'te gazete vergileri tamamen kaldırıldı. Bu yüzyılla birlikte basın hizmetleri gelişti ve bilginin üretimi, işlenmesi ve gönderilmesi alanlarında birçok teknolojik yenilik ortaya çıktı.⁴ On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında basın hizmetlerinin gelişimi, devlet hizmetlerine üstünlük noktasına ulaştı. Örneğin, Britanya'nın Reuters ajansı bilgi ve haberleri hükümet almadan önce alıyordu. Journal of Commerce of America, 227 millik bir alanda Boston ve New York arasındaki haberleri bilme ve iletme konusunda ABD hükümetinin önündeydi. Ancak o sırada yirmi saat ulaşım gerektiriyordu.

On dokuzuncu yüzyılda, Batı Avrupa'da ondan önceki yüzyıllarda yaşam ve ekonomi alanlarında eşi görülmemiş bir değişim meydana gelmiştir. Bu, birbirini tamamlayan alanlar olan siyasette, ekonomide ve düşüncede bir değişiklik olmuştur.

Bu yüzyıl, icat yüzyılı olarak bilinmektedir. Bilim ve deneyimi geliştikçe, yaratılış kapısının aralanmasına ve bu yeniliklerle dünyada fabrikalar ve sanayileşme çağı başlamıştır. Bu, yeni bir toprak bulmak için araştırmaların kapısını açtı, çünkü bu fabrikaların kullanıma uygun malzemeleri üretmek için hammaddeye alınacak bir toprak ihtiyaçları vardı, bunun için Avrupa, her yönüyle dünyada kolonileştirecek, ağırlığı altında yapacak birilerini araştırarak dünyayı aralarında bölmeye başladılar. Sömürgecilik bu yüzyıldan önceki yüzyıllarda başlamışsa da, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa'ya Avrupa'nın hiç görmediği büyük bir başarı getirmiştir. Yerde istikrar ve güçlü bir ekonominin elde edilmesi açısından, Avrupa'da büyük ilerleme ve zenginlik olup, Avrupa'daki insanın rahat ve istikrar dolu bir yaşam sürmesine yol açmıştır. Bu yüzyılda meydana gelen olaylar arasında Amerika Birleşik

⁴ basının doğuşu" <https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B5%D8%AD%D8%A7%D9%81%D8%A9> (erişim tarihi, 31.01.2021)

Devletleri'nin ortaya çıkışı, on sekizinci yüzyılın sonlarında İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına rağmen, ancak bu yüzyılda kararın elinde olduğu güçlü bir ülke olarak ortaya çıktı. Kendi fikrini dayatmayan dış baskılar olmadan istediği gibi davranmak ve etkisi olan güçlü bir ülke haline gelmiştir. Ve kendine yazdığı kanunlarını kendi uygulamaktadır.

Bütün bu olaylar basının rahat ve uygun bir ortamda ilerlemesinin önünü açmıştır. Basın, kamuoyuna hızlı ve en kolay şekilde ulaşmak için haber ve olayları dağıtan bir yöntemi kolaylaştırıp izleyici ile aralarındaki köprüyü kaldırmıştır (Özbay, 2014: 83-84).

İlk gazeteler 17. yüzyılda ortaya çıktı. Kitleselleşmesi ise 19. yüzyılda oldu. Okur-yazarlık oranının artması, baskı tekniklerinin gelişmesi ve şehirlerde yaşayan insan sayısının göçlerle birlikte artmasıyla gazetelere ve günlük haberlere duyulan ilgi de arttı.

Basılı iletişim araçları teknolojisi, gelişim evresindeki en büyük ve kapsamlı değişimi 1980'lerden sonra yaşamıştır. Basılı iletişim araçlarından en önemlisi olan gazeteler, Avrupa'nın birçok ülkesinde 16. yüzyıldan başlayarak, kitle iletişiminin temel araçlarından en önemlisi olmuştur (Aslan, 2015: 4).

On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında gazeteciliğin dağıtımının ve izleyicisinin kitleselleşmesi, gazeteciliğin hem iddialarını ve kapsamını hem de nihayetinde toplum için anlamını değiştirir. Kitlelerle ilişkisi daha önce büyük ölçüde retorik bir şevkle sonuçlanan bir şeyden daha fazlasıyla, kamusal rolüyle ilgili iddialarda bulunmaya başlayabileceği bir ölçeğe ulaştığı noktadadır. Bu, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren daha tutarlı bir şekilde ticari bir iş modeline geçerken gazetecilik için büyük önem taşıyor. Gazeteciliğin organizasyonu ve hatta sanayileşmesi, onu mektup yazma ve günlük tutmanın özel alanından ayıran özellikler haline gelmiştir (Özbay, 2014: 85-102).

Yirminci yüzyılda basın, on dokuzuncu yüzyılda bulunan telgraf, telefon vb. cihazlarla büyük ölçüde gelişti ve bu cihazlar haberlerin uzak yerlere ulaştırılmasına, haber toplama yönteminin kolaylaştırılmasına, baskı hızı ve dağıtımının gelişmesine katkıda bulundu. Yirminci yüzyılda insanlar, basının eskisinden daha fazla geliştiren yeni cihazlar dizgi makineleri ve rotatif işletilmesi, haber toplamayı geliştirmesi, haber basımını hızlandırması ve haber dağıtım makinelerinin gelişmesini sağlamıştır.

Bu cihazlar ülkelere göre basının ilerlemesine katkı sağlamış ve bu gelişmelerden bu çağda kullandığımız modern basın doğmuştur.

Yirminci yüzyılda basın son iki yüzyılda dünyanın tanık olduğu bu iki yüzyılın son çeyreğinde doruğa ulaşan bilimsel ve teknolojik gelişmelere ek olarak, muazzam siyasi ve ekonomik dönüşümler nedeniyle üretim tarzı ve kullandığı özgürlük derecesinde hem niceliksel hem de niteliksel olarak muazzam bir gelişmeye tanık olmuştur. Siyasi ve ekonomik düzeyde, bu yüzyıl, en önemlileri, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının patlak vermesi, Sovyetler Birliği'nin yükselişi, çoğu üçüncü dünya ülkelerinin kurtuluş hareketleri ve bağımsızlığı ve dünyanın o yüzyılda tanık olduğu diğer olaylar olmak üzere birçok önemli olaya tanık olmuştur (Tokgöz, 2013: 74-76).

Yirminci yüzyıl, farklı ülkelerdeki gazete sayısında artışa, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlık kazanan, gelişmekte olan ülkelere basının ortaya çıkmasına, Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gazetecilik tekellerinin ortaya çıkmasına, 1990'larda Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve dağılmasına, Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği'nin sosyalist rejimlerinin çöküşüne tanıklık etmiştir. Aynı zamanda daha fazla medya açıklığı ve basın özgürlüğünün başlangıcıdır.

19. yüzyıl pek çok açıdan ilgi çekicidir. Avrupa'nın dünya hâkimiyetinin şekillendiği bir yüzyıl olarak dünya tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak yirminci yüzyıl, dünyayı tamamen değiştirmeye katkıda bulunan, yaşamın doğasında iyi ile kötü arasında değişen olayların, birçok ülkede halkın gelişmesine, büyümesine katkıda bulunan pek çok başarıya ve çok sayıda insanı yok eden felaketler arasında birçok ve etkili olaya tanıklık eden yüzyıllardan biridir.

Yeni yüzyılla birlikte gazeteler ve basın, hem kurumsal hem de teknolojik olarak toplum tarafından kabul gören yaygın bir iletişim aracı haline gelmişti. 1920'lerde radyo ve 1950'lerde televizyonun ve yine 1950'lerde gelişen, ancak esas olarak 1970'lerde yayılmaya başlayan bilgisayar ve bilgi işlem teknolojileriyle birlikte, iletişim araçları da büyük ilerleme kaydetti. Özellikle bilgisayarların gazete hazırlama, gazetelerin dizgi ve baskı aşamalarında kullanılması gazetelerin görsel gelişimini hızlandırdı (Özçağlayan, 2008: 136).

Son yüzyıllarda medya ve iletişim araçları çok büyük ölçüde gelişti. Eskiden iletişim, insanlar arasında konuşma ve çeşitli işaret yoluyla yapılırken zamanla

ilerledi. Kâğıt ve daha sonra medya araç gereçlerinin icadıyla medya günden güne gelişti ve bu yeni cihazlarla görevini daha kolay bir şekilde yerine getirmeye başladı. Tüm medya ve iletişim araçları dördüncü güç olarak insanoğlu için vazgeçilemeyen bir ihtiyaç haline geldi. Kurum ve kuruluşların ilerlemesinde büyük rolleri oldu. Ayrıca medyanın, iletişimin bir parçası ve önemli bir yönü olduğu söylenebilir. Çünkü her ikisi de (medya ve iletişim) bilgi alışverişi ve bu bilginin, yeryüzünün en uç noktalarında bulunan alıcıya (insana) kolay bir şekilde aktarılması konusunda birlikte bütünleşmiş bir şekilde çalışmaktalar. Ayrıca çeşitli engelleri aşarak insanoğlunun yönünü belirlemesinde büyük bir etkisi olmuştur. Böylece bilginin taşınmasında tüm coğrafi ve siyasi sınırları aşarak sonuçları her eve, her kurum ve kuruluşa yansımıştır.

Her türlü medya, kitlelerin sayısını artırmayı, erişimini genişletmeyi ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak için bunu sağlamak adına teknik ilerleme kaydetmeyi, yeni medyaya ek olarak basılı, görsel ve işitsel medya içeriğini çeşitlendirmek için farklı araçlardan yararlanmayı amaçlamaktadır.

Medyanın önemi, her şeyden önce toplumun çeşitli kesimlerinde sağlayabileceği etkide yatmaktadır. Toplumsal düzeyde, hayır kurumları ve buna ilaveten ticari firmalar, seçim kampanyaları, fikir, ürün veya proje sahipleri, hepsi bu fırsattan yararlanmayı hedeflemektedir. Çünkü medya, ilişkiler ve şirketler nezdinde bireyler ve kurumlar arasında başarı, yayılma ve kazançları arttırmaktadır. Belki yeni kurulan bir firma televizyondaki bir reklam sayesinde başka büyük bir firmayla iş birliği yapma fırsatı bulur ya da sosyal medya gibi diğer bir medya türü aracılığıyla hizmet reklamlarını, kurum ve kuruluşların faaliyet ve haberlerini veya bireylerin yapmış olduğu faaliyetleri insanlarla paylaşabilir.

Medya araçlarının değeri gün gittikçe artmaktadır, çünkü bilgi ve haber almak için bir kaynaktır. Mesela siyasi olaylarla ilgilenen medyayı takip eder, bu durum spor, ekonomi, sağlık, moda, kültür, sanat, teknoloji ve iş dünyası ile ilgilenenler için de geçerlidir. Buna ilaveten medyadan bilgi alarak beslenen başka alan ve sektörler de vardır, özellikle yeni medya. Çünkü sadece haber taşımakla sınırlanmamaktadır, aynı zamanda halkların sesini her yere yaymakta ve siyasetçileri denetleyen bir kurum haline gelmektedir. Ancak bunu gerçekleştirebilmesi için de yüksek derecede şeffaf olması gerekmektedir.

Bu çerçevede medya, toplumun faydasına olan adil meselelerin sesi olabilirken aynı zamanda dolaylı bir şekilde toplumu kin ve nefrete de sevk edebilir. Belki de yalan haberler vererek hakikati gölgeleyebilir. İşte bu yüzden sosyal medya organları, ifade özgürlüğüne katkı sağlayarak, kullananların fikir ve düşünceleri için bir fırsat niteliğinde olmuştur, buna ek olarak belirli bir yayın politikası olan bir medya kuruluşu şeklini de alabilir. Yirminci yüzyıldaki bilimsel ilerleme ve teknolojik devrim sayesinde medya araçları son yıllarda muazzam bir şekilde gelişip çoğalmış ve bu vesileyle ortaya çıkan mesele ve sorunlara halkın ilgisini çekmekte temel bir rol oynamıştır. Çünkü medya araçları, sosyal aktivitesi, geniş kitlelere kolayca ulaşması ve ulaştığı toplumun çoğu kesimlerine hitap edebilmesi sayesinde, kamuoyunun siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda bilgi edinme hususunda başvurduğu ana kaynaktır.

Medya organlarının her türlü alan ve seviyedeki krizlerde rolü çok büyüktür. Öyle ki medya yaşanan krizi objektif şekilde ele alıp değerlendirebilir ve çözümü için tüm boyutlarını tartışıp krizin en erken şekilde çözümünde rol alabilir. Ama aynı zamanda medya bunun aksini de yapabilir; krizin taraflarını kışkırtıp aralarındaki sorunu tırmandırabilir. Demek ki bir kısım medya krizleri çözmek için doğru bir şekilde mücadele ederken, diğeri ise krizleri, sorunları tırmandırıp yangına körükle gitmektedir.

Basın, yirminci yüzyılda dünyada önemli bir değişime tanık olmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 olaylarından sonra dünyanın medyaya bakış açısı değişmiş ve karşılaştığı sorunlar çeşitlenmiştir. Özellikle dünyanın farklı ülkelerinde medya ve basın sistemlerinin özellikleri ve eğilimleri, medyadaki muazzam değişimler, medya profesyonelleri, medya kuruluşları, kamu ve hükümetler gibi diğer partilerin karşılaştığı sorunlar, devasa organlar ve basının karşılaştığı zorluklar tüm insanlar için felsefi veya teorik vizyondaki boşluklar haline gelmiştir (Tokgöz, 2017: 77).

Batılı algıyı değiştirebilecek muazzam küresel gelişmeler ışığında basında meydana gelen gelişmeyi takip etmek zor olsa da, özellikle Amerikalılar tarafından yayılan ve nesnellikten uzaklaşarak baskın hale gelen, 1990'dan sonraki teknolojik devrim ve insan iletişim yöntemlerini sonsuza kadar değiştiren internettir. Yirmi birinci yüzyılın başında pek çok ülkenin siyasi yapılarında yaşanan değişimlerin yanı sıra bugünkü ve gelecek döneme net etkilerini bırakarak basına yeni bir boyut

kazandırmıştır. Yeni bir gazetecilik biçimi sunarak son yıllarda, basın, birçok gelişmiş batı ülkesinde iletişim, bilgi devrimi ve internetin ortaya çıkması sonucunda yıldan yıla kötüleşen gerçek bir krize tanık olmuştur. Bu kriz, birçok okuyucunun kâğıt gazete edinme veya okuma konusundaki isteksizliği ve artık iş yapmayan yeni bir neslin ortaya çıkmasıyla temsil edilmektedir. Kâğıtla, bilgi toplumu arasında değişen ilgi ve okuma kalıpları ve bilgiye serbest erişim kültürünün yayılmasıyla birlikte tüm bunlar, kâğıt gazetelerin satışlarında sürekli bir düşüşe ve internete doğru hızla ilerleyen reklam gelirlerinde bir azalmaya yol açmıştır.

Ancak gazetecilikteki bu değişim ve gelişmeler karşısında, gerçek ve nesnellik pahasına propaganda niteliğinde haberlerle dolu küresel medyanın bir parçası haline gelen internete artan ilgiyle birlikte, gazeteciliğin asıl zorluğu ortaya çıktı. Küresel haberler ve bunların kıtalar ve ülkeler arasında nasıl aktığı, gazeteciliğin gerçek mücadelesidir. Ve medya dışındaki basını her zaman ortadan kaldırmaya çalışan tüm bu zorluklar ve çatışmalara rağmen basın her zaman radyonun başlangıcından televizyon çağına, internet ve sosyal medya siteleri çağına kadar uzanan süreçte varlığını korumuştur (Şahin, 2011: 8).

Öyleyse basın, günden güne artan bu zorluklar ve değişimler karşısında kararlılığını sürdürüyor mu, yoksa sonunda bir şeyler olup unutulmuşlar sepetine girme eğiliminde mi olacaktır? Bu soruyu cevaplarsak, gazetelerin geçmişine baktığımızda gelecek zamanlarda hem gazeteciler, hem de gazetelerin büyük bir gelişme gerçekleştirecekleri söylenebilir. Çünkü gün geçtikçe elektronik ortamların bilgisayar vasıtasıyla gelişmeye devam edeceğini görmekteyiz. Ve dünya değişmeye devam ederken kâğıt yerini elektroniğe teslim etse de basılı kelimeye ihtiyaç devam etmektedir. Bu gazeteciler için de biraz rahat olmalı, çünkü özgür ve dürüst bir basına her zaman ihtiyaç duyulacaktır (Özçağlayan, 2008: 136).

2.2. Cibuti’de Medyanın Gelişimi

Cibuti alan ve nüfus açısından küçük bir ülkedir. Cibuti’nin nüfusu yaklaşık bir milyondur ve Cibuti’de özel medya olmadığından dolayı alternatif medya bulunmamaktadır. Bu yüzden de Cibuti halkı perde arkasındaki olaylardan habersiz kalmaktadır.

Cibuti, coğrafi konum açısından Afrika kıtasında yer almaktadır ve Arap Ligi’ne üye bir ülkedir. Dolayısıyla Cibuti’deki basın veya medya, Arap ve Afrika

lkelerindeki medya organları gibi haber kaynaklarını batı ülkelerinin medyasından almaktadır.

Medya kaynaklarına göre, Cibuti muhalefетinin sahibi olduğu bağımsız basın, yayımladığı içerik nedeniyle çoğu zaman hükümet tarafından taciz, mahkmiyet kararları ve tutuklamalara maruz kalır. Hükümet genellikle gazetecilere dolaylı bir ekille baskı uygulayıp çalışma alan ve becerilerini kısıtlar. Ayrıca basın veya medya mensupları düşük ücretlerden ve yetersiz eğitimden dolayı zorluklar içinde görevlerini yapmaya çalışmaktadır.⁵

İster yargı yoluyla baskı, hukuk dışı aramalar yapmakla veya çok yüksek cezalar uygulayıp ödenemediği takdirde gözaltı kararı almakla Cibuti medyası ve gazeteciler, baskıcı ve otoriter hükümet tarafından ciddi bir tehdit altındadır. Ülkede hiçbir alternatif özel ve tarafsız basın olmadığı yetmezmiş gibi, hükümet tek basın organını kendi ıkartı için kullanıp propagandasını yapmaktadır. Zaten 1992 yılında çıkarılan basın özgürlüğü yasası, ifade özgürlüğü ve medya oğulculuğunun önünde duran ciddi bir engeldir. Çünkü basın ihlalleri durumunda bu kanunla gazeteciler tutuklanır, aynı kanun yeni bir medya grubu kurmak için yaş, uyruk ve diğer şartları düzenlemektedir. Ayrıca hükümet organları bu kanunla radyo yayınlarını bile durdurabilmektedir.

Cibuti medya organlarının tek bir mevkide konumlanmasına rağmen son yıllarda gelişip ilerlediği gözlenmektedir. Çünkü birkaç kanal farklı zaman ve dillerde seyircileri için bir takım orta seviyeli çeşitli programlar sunmaya başladı ve son on yıl içerisinde kayda değer bir sıçrama yaşadı.

Günümüzde basının toplumlarda çok önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Çünkü sahip olduğu yeni teknolojiler, geniş bir şekilde yayılma becerisi ve toplumun tüm kültürel ve sosyal açıdan farklı kesimleri ile iletişim kurma kabiliyeti sayesinde etkili bir role sahip olmaktadır. Böylece topluma bilgiyi aktarma ve yönlendirme araçlarından biri haline gelir.

Belki de mevcut çağda basın ve iletişimin tanık olduğu ilerleme, medyanın önemi ve rollerini arttırmıştır. Böylece bireyleri kontrol etme ve özellikle hayati ve önemli konularda etkileme, kamuoyu oluşturma becerisine sahip olmuştur. Ayrıca

⁵ <https://arabic-media.com/djibouti-rtv.htm> (erişim tarihi, 2020, 10, 20) (tarih yazımı standart hale gelmeli.)

basının, halkın çıkarlarını gözeten gayretli, koruyucu ve gerçekleri yalansız dolansız veya ikiyüzlülük yapmadan halka açık bir şekilde ileten dördüncü güç olduğu belirtilmektedir. Ancak öyle görünüyor ki tüm bu tanımlar sanki sadece kitaplarda, satırlar arasında ve yazarların zihinlerinde kalmış durumdadır. Çünkü basın, dünyanın her yerinde insanlara hizmet eden özgür basın değil, tam tersine bazı özel tarafların desteğini alan ve o taraflara hizmet eden bir basın halini almaktadır. Belki de basın yüzeysel olarak özgürdür, ancak basın veya medyayı finanse eden taraflar, medya ve medya çalışanlarını daha önceden uyarıp sundukları desteğin şartlı olduğunu bildirmişlerdir. Böylece basın, mazlum ve yoksulları değil, güçlü ve yetki sahiplerini destekleyip halkların elinde değil, üzerlerinde bir kılıç olma halini almıştır.

Basının insanları aldatma seviyesine kadar düşmesi, Batı dünyası da dâhil olmak üzere tüm dünya basınına kapsamaktadır, çünkü Batı medyası belirli özel kuruluşların fikir ve düşünceleri ile medyayı finanse edenlerden etkilenmektedir.

Dediğimiz gibi, basın ne özgürdür ne de insanların istek ve arzularını karşılayan bir müessese olma durumundadır. Bir kıtadan kıtaya, ülkeden ülkeye ve bir medyadan diğerine özgürlük açısından farklılık göstermektedir.

Afrika ve Arap dünyası basınına ele alacak olursak ki bilindiği üzere Cibuti Afrika kıtasında yer almaktadır, hükümetlerin medyası olma halini almaktadırlar. Çünkü bu ülkelerde hükümetler medyayı finanse etmektedir, dolayısıyla medya devletlerin kontrolü altında olup devletin talimatlarından bir adım öteye çıkamaz ve herhangi bir medya mensubu, küçük bir televizyon ekranında haberleri bekleyip takip eden çaresiz halklara gerçekleri söylemek isterse şayet, özgürlüğünü kaybetmezse bile işini ve görevini kaybedecektir.⁶

Cibuti basını, her zaman çeşitli şekil ve yapılarına rağmen tüm hükümetlerin çizmiş oldukları politika çerçevesinden ayrı kalamadı ve hâlihazırda da hükümetlerin politikalarına uygun hareket etmektedir. Bu da basının geri kalmasına, Cibuti halkıyla gerçek iletişim kuramamasına, sokağın nabzından uzak olmasına, vatandaşların sorun ve acılarını özgür ve profesyonel bir şekilde aktaramamasına ve üstlenmesi gereken rolü yerine getirememesine neden olmuştur. Ayrıca Cibuti hükümeti diğer Arap ve Afrika ülkeleri gibi basının özgürlüğünü çeşitli

⁶ <https://ar.wikipedia.org/wiki> (erişim tarihi, 2020, 10.15).

denetlemelerle kısıtlamıştır. Böylece ülkede yazılı, görsel ve işitsel medya sadece resmi (devlet veya kamu) bir kurum mahiyetini almıştır ki zaten ülkede özel medya grubu bulunmamaktadır. Hepsi birbirine benzer ve tek kaynaklı olan hükümet kontrolü altındaki Cibuti Radyo ve Televizyon kurumundan haber alıp sunmaktadır.

2.2.1. Cibuti’de Yazılı Basının Gelişimi

Cibuti, farklı milletlerin (Somali milleti, Afar milleti ve bazı Araplar) yaşadığı bir ülkedir. Bu milletlerin her biri dilini kısıtlama olmaksızın yaymak ve konuşmakta özgürdür. Ancak devlet dairelerinde ve okullarda resmi dil Fransızcadır (sömürge dili). İkinci sırada da Arapça gelmektedir. Devlet dairelerinde ve okullarda anadilleri (Somali ve Afarca) için herhangi bir alan yoktur. Ülkedeki çok sayıda farklı vatandaşlık nedeniyle, Cibuti medyası her milliyetin arzularını tatmin etmek zorunda olduğunu anlamıştır. Ve her dile yayın yapma ve yayımlama hakkını vermeye çalışmıştır.

Ülkedeki medyanın, her millete dinleme ve izleme hakkını verdiği söylenebilir. Fakat basın araçlarına gelince, ülkede basın dili Fransızca ve Arapçadır. Ana dillerde yayın yapan bir gazete hâlâ yoktur. Bunun nedeni de hükümetin çoğunluğu bu iki millete (Somali ve Afri) ait olsa da hükümetin bu dillere ilgisiz olması veya sadece onların tarafından bilinen başka bir neden olabilir.

Geçmişte ulusal medya işitsel ve görsel programlarını belirli ve kısıtlı saatlerde yayınlardı. Her dile iki saat bazen de bir saat yayın hakkı verilirdi. Örneğin, radyo Somali dilinde günde iki kere olmak üzere, sabah yediden sekize kadar, öğleden sonra da ikiden dörde kadar yayın yapardı. Akşamları da Somalice programları gece yedi ila dokuza kadar sürerdi. Yani ulusal radyo, Somali dilinin programlarını gündüz üç saat gece ise iki saat yayınlamaktaydı.

Somali dilindeki programların bitiminden sonra Afar dilindekiler başlardı, aynı düzeyde, aynı performansta ve aynı kanalda yayın yapan programları yayınlamaya devam ederdi. Dediğimiz gibi ülkede tek kanal vardır ve o da devlet kontrolü altındadır. Sonra Arapça programlar yayına girerdi. Senelerce böyle devam etti. Ulusal medya halkın isteklerini, dil ve geleneklerindeki farkı karşılamaya çalışıyordu, ancak sadece şarkılar, bazı ulusal haberler ve büyük ölçüde sınırlı programlar yayınlıyordu.

Bununla birlikte, zamanın geçmesi ve uluslararası medyanın ilerlemesi ile Cibuti medya alanı da kanal sayısı ile genişledi. Her dilin işitsel ve görsel programlarını yalnızca bir kanal yayımlarken artık birçok kanalda yayın yapılır hale geldi ve böylece tüm programların saatlerce, sınırsız ve güzel bir şekilde yayınlanması mümkün oldu. İzleyicilerin arzularını yerine getirmeye çalışmak için birden fazla kanal oluşturuldu. Bunun için performansın öncekinden daha iyi olacağı varsayıldı, ancak performansın hâlâ kötü durumda olduğu görülmektedir.⁷

Basılı veya yazılı basın, Fransızca ve Arapça dillerinde yayımlanmakta olan bir tek basındır ve ilk zamanlarda olduğu gibi hâlâ sınırlıdır. Kalkınma veya ilerlemenin ne demek olduğunu bilmemekte ve tıpkı devletin kontrolündeki diğer ulusal medyalar gibi devletin mülkiyeti altındadır. Yani devlet emirlerinin halka aktarılması görevini yerine getiren, kendi kararlarına sahip olmayan, fakir bir yazılı basındır.

Ülkede iki adet yazılı basın vardır. Birincisi AL Qarni gazetesi, Arapçadır ve haftada sadece iki gün (pazartesi ve perşembe) yayımlanmaktadır. Siyasi, kültürel, sosyal vb. konuları işlemektedir. 7 Mayıs 1997 yılında kurulup yayıma başlamış olan gazete, medya çalışması için canlı bir adımdır. Kurulma nedeni, vatandaşların istek ve ihtiyaçlarına cevap vererek Arap İslam kültürünü yaymaktır. Arapça yayımlayan ilk medya organıdır.

İkincisi ise AL Umma gazetesi, Fransızcadır. Her iki gazete aynı konuları, aynı içeriği ve aynı muhtevayı sadece iki farklı dille işlemektedirler.

AL QARNİ gazetesi Arapça basını ve Fransız dilinde millet adına ülkede haftada iki gün yayın yapan tek basındır. Ülkenin geri kalan medyası tamamen hükümetin kontrolü altındadır, dolayısıyla ülke basınında somut bir gelişme yoktur. Ayrıca çok pahalıdır, piyasada 150 Cibuti frangına satılmakta olup Türk lirası karşılığı 6 liradır.

Sınır Tanımayan Gazeteciler, Cibuti'nin, haber yayımlama özgürlüğünün önündeki pek çok engelin varlığı ve sağlam bir basın grubu oluşturmak için gerekli mali kaynakların yetersizliği nedeniyle neredeyse hiç özel basının olmadığı ülkeler arasında bulunduğunu belirtir. Ayrıca hiçbir özel radyo veya televizyon istasyonuna devlet tarafından faaliyet izni verilmediğini de belirtir.

⁷ www.alqarni.dj › article10 (erişim tarihi, 2020, 11,13)

Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Federasyonu ve Cibuti İnsan Hakları Birliği, yasanın 14. maddesi “basın hizmetlerinin sahiplerinin, bunlarla bağlantılı olanların veya sermayelerine katkıda bulunanların iletişim özgürlüğü ile ilgili olanların veya bunlardan sorumlu olanların, bağışçıların veya bunların finansmanında yer alan diğer kişilerin Cibuti uyruklu olması gerektiğini belirtmiştir.” Dolayısıyla yabancı yatırımcıları dışlamayı ve medyayı yetkililerin kontrolünde tutmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu yasanın 17. maddesi, medya kuruluşu müdürü ve yardımcısının Cibuti’de ikamet etmesini gerektirmektedir. 47. madde, görsel-işitsel medya direktörünün, ayrımcı ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan biçimde, 40 yaşın üzerinde olmasını gerektiriyor. Sınır Tanımayan Gazeteciler, muhalefet hareketinin demokratik yenilenme ve kalkınma için haftalık bir gazetesi olan Al-Tajdid’in ülkedeki tek muhalif gazete olduğunu söylemektedir. Sınır Tanımayan Gazeteciler örgütü, 2007 yılında dört kullanıcısının tutuklanmasından, ekipman ve malzemelerinin çoğunun ele geçirilmesinden sonra bu gazetenin birkaç hafta süreyle yayınlanamayacağını söylemiştir. Hem Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Federasyonu hem de Cibuti İnsan Hakları Birliği Cibuti’de yayımlanan son bağımsız ve özgür gazetenin "AL- TEJDİD" olduğunu ve yasaklandığını belirterek son olarak 2007’nin mayıs ayında piyasada görüldüğünü söylemiştir.

Sınır Tanımayan Gazeteciler, hükümetin, örneğin basın yasasında reform yapma konusunda işbirliği yapma veya bir gazeteci tutuklandığında yerel veya uluslararası STK’lar tarafından yapılan tekliflere ilişkin daha fazla şeffaflık ve açıklık gösterme konusunda siyasi irade eksikliğinden duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Bu kuruluş, Cibuti hükümetinin mevcut basın yasasını kaldırmasını ve demokratik standartlara uygun, basınla ilgili suçlar nedeniyle hapis cezasını kaldıran ve medya düzenlemesi için güvenilir bir araç sağlayan yeni bir yasa kabul etmesini tavsiye etti. Örgüt ayrıca Cibuti hükümetinin eterik dalgalarını özel radyo istasyonlarına açmasını, ülkede özgür ve bağımsız bir basının ortaya çıkmasına yardımcı olmasını ve silahlı kuvvetlerin (polis ve ordu) insan hakları ve basın özgürlüğü alanında eğitim almasını önerdi.⁸

⁸ İnsan Hakları Konseyi Evrensel Periyodik İnceleme Çalışma Grubu Dördüncü oturum Cenevre, 2-13 Şubat 2009 Cibuti (erişim tarihi, 2020, 12, 17)

2.2.2. Cibuti Radyo ve Televizyonu: (RTD)

Cibuti Radyo ve Televizyonu, Cibuti'nin tek ulusal televizyon ve radyo kanalıdır. Televizyon ve radyo programları üretir ve yayınlar, devletin bir kurumudur. İnternet sayfası üzerinden Arapça, Fransızca, Somalice ve Afarca haber bültenlerini sunmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Federasyonu ve Cibuti İnsan Hakları Birliği, medya özgürlüğüne getirilen yasal kısıtlamalar nedeniyle, halka açık olduğu söylenen sadece bir televizyon kanalı ve bir radyo istasyonu (Radyo ve Televizyon Cibuti) olduğunu belirtmiştir.

Cibuti Cumhuriyeti Radyo ve Televizyonu 1940 yılında kuruldu. Kurulduğu tarihten 1967 yılına kadar, başkentte yerel frekanslar üzerinden (Somalice, Afarca, Arapça ve buna ek olarak sömürgeci Fransız'ın dili Fransızca) yayın yapan bir radyo istasyonuydu. Aslında işgalci güçlerin yayın organı haline gelmişti. İşgalcinin kültürünü, çıkarlarını ve beyaz adamın üstünlüğünü koruyan bir yayın politikası üstlenmişti ve böylece Fransızlardan daha çok Fransız olan bir kuşak yaratmaya çalışıyordu. 1967'de Fransız işgal güçleri bir televizyon kanalı açmıştı ve bugüne dek aynı isimdeki radyo istasyonu ile bugünkü yerinde yayın yapmaya devam etti ve o dönemde televizyon ve radyo kanalları, çoğu reklam, eğlence, sosyal, haber, analitik, tarihi ve spor olmak üzere onlarca program sundu. Televizyon ve radyonun resmi yayın dili Arapça ve Fransızcaydı, ancak çoğu sosyal ve gençlik programları Somalice, Afarca, bazen de Arapça idi.

Medya veya basın toplumun değerlerini sağlama aldığını ve toplumda farkındalık yarattığını bilmemize rağmen, belki de dünyada tek Cibuti Radyo ve Televizyon Kurumu bu tanıma uymamaktadır. Son kırk yılda dünya medyasında gerçekleşen ilerlemeye ayak uyduramayan tek kurum mahiyetindedir. Ayrıca içerik ve sunum açısından da korkutucu bir şekilde gerileme yaşamaktadır. Öte yandan kurumun bağımsızlığı da tartışılır. Çünkü kurumun bağımsız olmak bir yana devleti yönetenlerin propaganda araçlarından olduğu ve toplumu ciddi bir şekilde oyalayıp uyutmaya başladığı görülmektedir. İşte tüm bu olumsuzluklar neticesinde ve Cibuti hükümetinin vatandaşları susturma politikasını benimseyip uyguladığı için Cibutili seyirci, Somali'de bir devlet olmamasına rağmen Somali basın ve yayınlarını takip etmeye başladı. Bu doğrultuda Cibuti meselelerini gözlemleyen birisi, milli basın ve

yayının, uygulamaları ve gerçekleri seyirciden gizlemeleri hususunda iki fotoğrafa vakıf olur:

Birinci Fotoğraf: Sanata savaş açmak. Cibuti'deki sanat dünyasını ele aldığımız zaman, çok değerli bir kadın ses sanatçısı olan Nime Cama Migil'i görüyoruz. Bu ses sanatçısı çok ünlü bir sanatçıdır ve Cibuti ses sanatının hanımefendisi makamındadır. Yüzü yerel TV ekranlarında tanındıktır ve güzel sesi ile son kırk yıl boyunca ulusal radyo ve televizyonuna damgasını vurmuştu. Çünkü Cibuti sanatını icra edip yaşatmaktadır ve bu yüzden de tüm Cibuti halkının kalbinde taht kurmuştur. Ancak gerçekten utanç verici bir şey oldu ve birkaç yıl önce bu değerli sanatçının tüm şarkıları yayından kaldırıldı, resmi radyo ve televizyon kanallarında yayınlanması yasaklandı. Bu yasak da tek bir adamın siyasi kararıyla alındı. Bu da diğer sorunlar gibi ülkenin mustarip olduğu, ülkede hak ve adalet terazisine güvensizliği artıran sebeplerden biridir.

Ayrıca bu yasak kararı sadece Nime Cama Migil'in şarkılarıyla sınırlı kalmadı, sanatçının sanatının altın çağında diğer büyük sanatçılarla yaptığı şarkıları da kapsadı. Bu sanatçılar da sıradan sanatçılar değiller. Çünkü Nime Cama Migil ve onun benzerleri, Fransız işgali döneminde tüm Afrika kıtasında işgale karşı mücadele edilirken en ön safta yer alan mücahitlerdendirler.

Devasa Cibuti kültür mirasının bazı taraflarca kasıtlı olarak saldırı ve yok olmaya maruz kalmasına dair korku ve kuşku devam etmektedir. Çünkü söz konusu taraflarca çok değerli, muazzam, içerik açısından dolu ve anlamlı tiyatro oyunlarının, halkın duygularını besleyen, işgal güçlerinin kalelerini sarsan ve istiklal bayramında söylenen (Gabban Mayno) gibi milli marşların yayınlanmasının yasaklanması endişe vericidir. Ayrıca ülkede sanat sayfası derin yara almıştır, belki de kötü olaylar daha da ilerleyip milli marşın yazarı ve bestecisinin rejime itaat etmediği bahanesiyle milli marşın da yayınlanmasına yasak getirilmesi ve Nima Cama Migil ile aynı kaderi paylaşması söz konusu olabilir.

İkinci Fotoğraf: Etkili din adamlarını basın yayından uzaklaştırmak. Bu dosyada fotoğraf daha net ve daha derindir. Çünkü siyasi otoritenin egosu ve çocukluk davranışları sadece sanatı yasaklamakla kalmadı, daha da ileri giderek din adamlarına ve Cibuti'de İslam dininin sembollerine bile yasak getirildi. Bu din adamlarının sohbet ve konuşmalarının resmi basın organlarında yayınlanması

yasaklanmıştır. Bunun da tek sebebi bu din adamlarının seslerini yükseltip toplumun kanayan yarasını dile getirmeleridir. İşin daha da ilginç yönü şudur ki, rejimin, komşu ülkelerden sözde din adamlarını ithal edip ülkenin iki resmi basın ve yayın organında (radyo ve televizyon) onlara yer vermesidir. Ülkedeki tek ulusal televizyon olan Cibuti TV, programlarını beş farklı dilde (Arapça, Somali, Afarca, Fransızca ve İngilizce) yayınlamakta olup, ülke medyasına hâkim olan tek kanaldır ve hükümetin kontrolündedir.⁹

Ulusal televizyon, 10-15 yıl öncesinde araç ve tekniklerinin yetersizliği, medyada uzmanlaşmış kadro eksikliği, sınırlı yayın saatleri, yüksek ekipman fiyatları ve diğer nedenlerle izleyicilere ve takipçilere istenilen performansı sunamadığı için çok geride kalmıştır.

Artık ulusal televizyon, kanallarının çoğalması, araçlarının ve performansının bir şekilde gelişmesi, yayın saatlerinin artması nedeniyle 10-15 yıl öncesine göre daha iyi durumda ve bu sayede izleyicilerin ve takipçilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Ancak şöyle söylenebilir ki, bir yandan kanalların çokluğu ve yayın saatlerinin artması açısından gelişmiş ise de diğer yandan 90'lı yıllarda olduğu gibi devletin kontrolü, mülkiyeti ve tekeli devam etmiştir. Bu bakımdan çok geride kalmıştır, çünkü ilkelerinden ve doğru yolundan sapmış, kendisine uygun olmayan bir yola yönelmiş, hükümetin emirlerinin arkasında soluğu kesilmiş ve takipçilerinin ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir.

Sınır Tanımayan Gazeteciler, iki radyo istasyonunun, BBC ve Voice of America'nın FM'de mevcut olduğunu ve organizasyon yetkililerinin, uydu üzerinden kanalları almak için ekipmana sahip olmasına izin verildiğini, ancak sürekli olarak yakından izlendiklerini sözlerine eklemiştir.

Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Federasyonu ve Cibuti İnsan Hakları Birliği, ülkedeki internet hizmetleri sunan tek kurumun devletin kontrolü altında olduğunu ve iktidar partisinin insan hakları savunma organları ve muhalif siyasi partilerin internet siteleri gibi pek çok sitenin sansüre maruz kaldığını işaret etmiştir.

⁹ <https://www.alaraby.co.uk> (erişim tarihi, 2020, 10, 16)

2.2.3. Cibuti Resmi Haber Ajansı

Haber ajansları, haberleri toplayıp olayları resim, kelime, ses, eleştiri, karikatür, röportaj vs. ile radyo, televizyon, gazete, dergiler ve internet gibi kitle iletişim araçlarına haber hizmetlerini sunan bir kurumdur (Tokgöz, 2017: 221).

Haber ajansı kurulduğundan bu yana, haberi bulma, toplama, değerlendirme ve dağıtma açısından vazgeçilmez bir rol oynadığından ışık gibi açıktır. Ancak bu kadar vazgeçilmez hale gelen haber ajansları dünyadaki bazı ülkelerde hiç kurulmamışken, bazılarında sadece bir adet haber ajansı bulunmaktadır. Cibuti de ancak bir haber ajansı bulunan ülkelerden biridir. Ve 1978 yılında kurulan ajans "ADİ "(Agence Djiboutienne d'Information) olarak kısaltılmıştır¹⁰. Cibuti Cumhurbaşkanı İsmail Omar Guelleh'in inisiyatifiyle kuruldu ve o zamanlar Cumhurbaşkanlığı Bürosu başkanıydı. Bu haber ajansı elektronik postadan sorumlu İletişim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmaktadır. 1999'da internet sayfası üzerinden güçlendirildi. Ülke ile ilgili haberleri elektronik ortamda yaymaktadır.

¹⁰ <http://www.adi.dj/>(erişim tarihi, 19.05.2021)

3. CİBUTİ MEDYASINDA SOKAK ÇOCUKLARININ SUNUMU

3.1. Çocuk ve Sokak Çocukları Kavramına Bakış

3.1.1. Çocuk Kavramı

İnsan diğer varlıklardan tamamen farklı olarak hayatı boyunca birçok önemli dönemlerden geçmektedir. Yüce Allah insanoğluna akıl ve birçok yetenekler lütfederek insanı yeryüzünde egemen kıldı, bu yüzden insanoğlunun hayatı diğer varlıklardan farklıdır. Dolayısıyla insan hayatının önemli bir dönemi olan çocukluk dönemi ve çocukla ilgili aşağıda bazı tanımlara yer vereceğiz:

193 ülkenin kabul edip imzaladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğa dair bir tanımda bulunarak, uygulanan yasa gereğince yetişkin olmayan veya 18 yaşın altında olan her insanın çocuk olduğunu belirtmektedir.

Birleşmiş Milletler'in tanımına göre ise, 18 yaş altı olan her birey çocuk sayılır.

Biyologlar çocuğu şu şekilde tanımlar: İnsanın ilk dönem olan emzirme döneminden itibaren başlayarak olgunlaşma dönemine kadar yaşadığı bir süreçtir.

Psikologlar çocuğu şu şekilde tanımlar: Doğuşundan itibaren sosyal ve psikolojik olarak olgunlaşması ve hiç kimseye bağlı kalmamak için yetişkinlik yaşına kadar kişilik yapısının tamamlanması sürecini yaşayan insandır.

Sosyologlar ise çocukluğu şu şekilde tanımlar: Takip eden dönem için kazanacağı beceri ve yetenekleri, kendi içinde önemli olmayan ama çocuğun ekonomi, fizyoloji, zihinsel, sosyal, ahlaki ve manevi olgunluğunu kazandıran bir geçiş mahiyetinde olan insan yaşamının erken dönemidir.

- Çocuk, insan olarak toplumun bir bireyidir, ergenlik çağına kadar kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için öz yetenek ve becerilerini henüz kazanmamıştır.

- Çocuk, yetişkin dönemine ulaşabilmek için fiziksel, psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimi için korunmaya ihtiyaç duyan bir kişidir.

3.1.2. Çocukluk Kavramı

Orta Çağ eserleri incelendiğinde modern anlamıyla çocuk teriminin hiçbir şekilde eserlerde yer bulamadığı görülmektedir. Tarihçi Philippe Aries'in incelemeleri bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Orta Çağ sanat eserlerinde çocukluğun

kendine has özellikleri yansıtılmamakta yalnızca resimlerde boyut olarak küçük bir biçimde çizilmektedir. Çizimler detaylı olarak incelendiğinde resmedilen çocukların yüzü ve fiziksel yapıları büyüklerle aynıdır, yalnızca boyutsal olarak küçük olduğu görülmektedir.

16. yüzyıla kadar çocuğun toplumdaki yerine bakıldığında ise, ailesinde küçük bir birey olmanın dışında daha çok diğer olgun kişilerle etkileşim halinde olan, toplumda kendine yer edinmeye çalışan zayıf, küçük insan olarak algılanmaktaydı. Çocuğa duygusal olarak herhangi bir ayırım yapılmamakta yalnızca bedensel olarak küçüklüğü ile diğer insanlardan ayrılmaktadır. Philippe Aries'in üzerinde durduğu tek çocukluk duygusu nazlanma idi. Bu da yalnızca çocukluğun ilk yıllarında kabul edilebiliyordu. Çocukları evcil hayvanları ile aynı değerlendiren bir olgu vardı. Çocuklarla "edepsiz küçük maymunlar" gibi eğleniliyor ve herhangi biri öldüğünde çok üzerinde durulmuyordu. Ölen çocuğun yerine yenisi gelir düşüncesi hakimdi.¹¹

17. yüzyıla gelindiğinde mevcut bakış açısını değiştirecek iki önemli gelişme yaşandı. Çıraklık bir eğitim yöntemi olarak değerlendirilmiş ve bu eğitimle okulun temelleri atılmıştır. Bu durumda çocuk, artık birebir yetişkinlerle ilişki kurarak hayatı öğrenmeyecek, öncelikle okullarda hayata hazırlanacaktı. Bu zihniyet ilk defa çocuğun farklı bir birey olduğunu kabul etmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir gelişme ise çocuğun aile içerisinde bir yere oturtulması ve önceden pek olmayan duygu bağının kurulmasıdır. Okulların kurulması ile aileler çocukların eğitimlerini düşünmeye ve geleceği ile ilgili planlamalar yapmaya başlamıştır. Bu değişimlerle birlikte çocuk artık yetişkinlerden farklı bir varlık olarak kabul edilmeye başlandı.

Okulun temellerinin atılması ve ailelerde yaşanan bu bakış açısı değişikliği ile birlikte çocuk, içinde bulunduğu isimsiz statüden çıkarak yeni bir yer edinmiştir. Ailelerin çocuklar üzerine eğilmeye başlaması, onlar için gelecek planı vs. yapmaya başlamaları, çocuk sayısında ciddi bir azalmaya sebep olmuştur. Aileler çocuklar üzerine yoğunlaşınca çok çocukla ilgilenmek zor gelmeye başlamıştır. Bu nedenle aile, çocuk, çocuğa özel bir yaşam alanı oluşturmak, çocuğun farklı ve aileye bağımlı

¹¹ sokak çocukları" , <https://www.derszamani.net/cocukluk-donemi-ozellikleri.html> (erişim tarihi, 11.10.2020)

bir birey olduğunun kabul edilmesi ile birlikte 17. yüzyılda bu alanlarda yoğunlaşmış ve doğum kontrolü uygulamaları önem kazanmıştır.

Aptekar'e göre bütün sokak çocuklarının aileleriyle arasındaki bağın kopmuş olduğu söylenemez. Gelişmekte olan ülkelerde sokak çocuklarının büyük çoğunluğu yaklaşık %90'ı hem sokakta çalışmakta hem de aile bağlantıları korumaktadır. Aileyle düzenli bir şekilde yaşayan çocukların oranı Phillips'e göre %75'tir. Bu oran artmakla birlikte %20'si bazı günleri ve geceleri sokakta geçirmektedir (Altuntaş, 2003: 22).

Luks, sokak çocuklarını dört kısma ayırmaktadır: Birinci kısım, gündüzleri sokakta çalışıp, kazandıklarıyla geceleri evlerine ve ailelerine dönenlerdir. İkinci kısım, aileleriyle bağlantıları koruyamayanlar, bunlar kimi zaman evlerine dönen kimi zaman da gece gündüz sokaklarda kalanlardır. Üçüncü kısım, hiç evleri bulunmayan, aileleriyle birlikte sokakta yaşamakta olan çocuklardır. Dördüncü kısım ise aileleriyle bağlantıları tamamen kopmuş, sokaklarda yaşayan gerçek sokak çocuklarıdır.

Williams ise sokak çocuklarını, sokağı kullanımlarının ya da sokağa bağımlılıklarının derecesine göre dört kategori altında toplamaktadır. Birinci kategori, sokaktan yarar sağlayanlardır. İkinci kategori, yetişkin statüsünü erken kabul edenlerdir. Üçüncü kategori, okuldan atılanlardır. Dördüncü kategori ise yozlaştırıcı bir yabancılaşma durumunda olanlardır (Altuntaş, 2003: 22).

Shoff N. ve A. Rane ortak çalışmalarında ise yukarıdakilere ek olarak kimsesizler, evden kaçanlar ve mültecilerden söz etmektedirler (Altuntaş, 2003: 23).

Çocukluk çağının önemsiz bir dönem olarak değerlendirildiği ve herhangi bir özel ilgi gösterilemediği 16. yüzyıldan sonra, bu çağa önem verilmeye başlandığı, yeni bir yere konulduğu yeni bir alışkanlık da ortaya çıkmıştır. Bu alışkanlık ailelerin evlerinde çocuklarının portrelerini bulundurmasıydı. Modern dönemde özellikle fotoğrafın çıkması ile birlikte bu durum tüm halkta rağbet görmeye başlamıştır. Bu durum çocuk merkeziliğinin (puero-centrisme) bir başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Eğitim, bu dönüşümün en önemli adımıdır. Toplamlar artık kendini geleneklerine göre değil, gelecekte kazanacaklarına, becerilerine göre

değerlendirmeye başladığı için akıl ve mantık ön planda olmaya başlamıştır. Gelecek kaygısı yarının büyükleri olan çocukları ön plana çıkarmış ve umut kaynağı haline getirmiştir. Çocuğa büyük anlamlar yüklenmeye başlanmış ve kaygı sebebi olarak da ailelere etki etmeye başlamıştır. Çocuğa ve çocukluğa yüklenen bu yeni imaj, oluşum amaçlarının ve araçlarının problemleri ile gelişmiş ve eğitim, modern ve gelişen toplumların hiç bitmeyecek bir görevi haline gelmiştir. Modern çocuk kavramının ortaya çıkması, birey olgusunun oluşumundan ayrı düşünülemez. Eğitim pratiği içinde bu, kolektif güçlüklerin yaşandığı yer olan öğrenim kurumu ile hedeflenen bireysel özerklik arasında bir gerilim yaratacaktır. Modern pedagojik düşüncenin özelliği olan bu gerilim, ihtiyaçları, yetenekleri, çocuk bireylerin -oluşum halindeki tekil öznelerin- kendilerini ifade etme ve açılmalarını eğitim sürecinin merkezine yerleştiren 'Kopernikçi yön değişimi' içinde açıklanır.

Modern çocuk olgusu, anlam karmaşası içerir. Bunun ilk sebebi, çocuk olmak bir yandan, her anlamıyla tam bir birey olmakla aynıdır, yani çocuk sosyal çevreye açık olmak durumundadır ve eğitim alması zorunludur. Diğer sebebi ise, oluşturulan bu yeni imaj değerlendirildiğinde eğitimin temsil etmek zorunda olduğu öz, şu sorunsala dayanmaktadır: yüzünü geleceğe çevirmiş bir dünya içinde kendinin öğrenim alma açısından yeterli olmayacağına göre çocuk yetişkinliğe geçmeyi en kısa zamanda öğrenmek ve uygulamaya başlamak zorundadır.

(1-12) yaşları arası zamana “çocukluk dönemi” denir. Bu dönem psikolojik ve fizyolojik özelliklerine göre 3 evrede incelenir. Bunlar;¹²

- Özerklik Dönemi
- Oyun Dönemi
- Okul Dönemi'dir.

Özerklik Dönemi, 1-3 yaş çocuklarının içinde bulundukları dönemdir. Daha yeni yeni konuşmaya, yürümeye ve etrafı incelemeye başlar. Bu dönemde çocuk yasakların, kuralların farkında değildir. Çocuklar bu çağda kendilerini gösterirler, kabul görmek isterler. Vücutları inanılmaz bir hızla değişim gösterir, kemik ve kas dokuları güç kazanır, zıplamaya başlarlar. Oyuncak ve nesneleri elleri ile tutarlar, ilk

¹² Sokak Çocukları, <https://www.derszamani.net/cocukluk-donemi-ozellikleri.html> (erişim tarihi, 2020,09,15)

başta basit ve kendilerine özgü kelimeler kullanarak sonralardan kendilerini ifade edecek şekilde konuşurlar. Birilerinden destek almadan giyinmek ve yemek yemek isterler. Tuvalet alışkanlığını bu dönemde kazanırlar. Tuvalet eğitimi öncelerden daha erken yıllarda verilmeye başlansa da özellikle son yıllarda genel olarak 24-30 ay aralığında kazandırılmaktadır. Erken yaşta kazandırılmaya çalışılan tuvalet alışkanlığı çocuklarda olumsuz etkilere sebep olabildiği için bu yaştan tam olarak geldiğini çocuk kendi hal ve hareketleri ile belli eder. Etrafı inceler, kendine komik gelen ses ve görüntülere güler. Akran ve grup oyunlarına yatkın değildir.

3-6 yaş arası dönem, “Oyun Dönemi” olarak ifade edilir. Bu dönemde çocuklar akranları ile oynamaktan hoşlanırlar. Sürekli etrafındaki nesneleri ve olayları sorarlar. Her şeyi öğrenmeye çalışırlar. Bu nedir, neden, nasıl gibi soruları sürekli tekrarlarlar. Çizgi film kahramanlarının, masalların, hayali hikâyelerin gerçekten var olduklarını düşünürler. Bu dönemin önemli olaylarından biri de çocuklarda cinsiyet olgusunun oluşmaya başlamasıdır. Kızlar özellikle annelerinin ve ablaları varsa onların, erkekler baba ve abilerinin hareketlerini dikkatlice incelerler ve onlar gibi davranmaya çalışırlar. Konuşma becerileri gelişmiştir. Kelime dağarcıkları artmıştır. Kendilerini ifade edebilirler ve istenilmeyen davranışları belirtildiğinde bunu anlayıp tepki verebilirler.

Okul Dönemi, 6-11 yaş aralığındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde fiziksel olarak büyüme yavaşlamıştır. Kendilerini ifade ederken artık mimiklerini ve el hareketlerini daha aktif bir şekilde kullanabilmektedirler. Karakteristik nitelikleri meydana gelmeye başlamıştır. Okula başlamıştır ve aldığı eğitim düşüncelerini geliştirir. İyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış ayrımlarını yapabilmektedir. Soyut kavramları anlar. Hayaller kurar ve bunları gerçeklerden ayırabilir. Cinsiyet olgusu oturmuştur ve kendi özelliklerini bilir. Dışarıda akranlarıyla oyunlar kurmak, vakit geçirmek ister. Oyunlarına hayali kahramanları katar. Genellikle hemcinsiytle vakit geçirmek ister. Bazen liderlik duygusu baskın gelir ve çok doğal, önemsiz durumlarda bile kavga çıkarabilirler.

Çocukluk dönemi, bir insanın hayatında geçirdiği en önemli dönemdir. Çocuğun en çok bakım ve sevgiye ihtiyaç duyduğu bu dönem, bireyin kendi kişiliğini oluşturması için hayatının temelidir, çünkü bu dönem çocuğun gelecekteki başarı veya başarısızlığında büyük rol oynamaktadır.

Çocukluk dönemi insan hayatının en güzel dönemidir, oyun oynama, eğlenme, mutluluğun ve masum çocukluğun hemen akla geldiği dönemdir. Bu dönemde çocukların sorumluluk alma düşünceleri olmaz, sadece oyun oynamak ve eğlenmek isterler. Bu dönemde çocuklar çok uykulu ve kimseye ardılış etmeden sözleri yüzde olur.

Çocukluk dönemi doğuştan itibaren başlayarak, emzirme, erken çocukluk ve ergenlik dönemine kadar süren bir dönemdir. Bu dönemde çocuk yürümeyi, konuşmayı ve öğrenebileceği diğer şeyleri öğrenir. Çocuk bu dönemin sonunda ergenlik yaşına gelir ancak ergenlik dönemi çocuktan çocuğa değişir.

Çocukluk dönemi, bir kişinin hayatındaki ilk ve hayatının en esnek ve hassas dönemidir. Bu süre zarfında çocuk en çok ebeveynlere ve aile üyelerinin bakımına, korumasına ihtiyaç duyar. Ebeveyni ve dış dünya çocuk için bir okul mahiyetinde olur ve çocuk bu aşamada yaşam süresi boyunca kendisine özgü nitelikler ve gelenekler edinir. Bilim adamları bu döneme Biçimlendirme Dönemi ismini vermekteler, çünkü bu dönemde çocuğun zekâsı oluşup büyüme dönemi başlar. İnsan hayatındaki çocukluk döneminde kazanabileceği iyi ve yararlı veya kötü ve zararlı kişisel özellikler nedeniyle önemli addedilmektedir.

Çocuğun yaşamında bu dönem çok önemlidir, çünkü çocuk bazı önemli beceriler edinir ve hayatının geri kalanının yaşanacağı kötü alışkanlıklar veya iyi ahlak ve iyi değerler kazanır. Bu yüzden bireyin hayatında bu dönem çok önemli bir aşamadır. Çünkü birey bu aşamada ya düzgün, ahlaki değerlere sahip ya da ahlaki değerlere sahip olmayan bir insan olarak ortaya çıkar. Çocuk bu dönemde öğrendiği her şeyi hayatı boyunca yaşayıp taşıyacaktır. Bu yüzden tüm toplum bireyleri ve özellikle ebeveynler, çocuğun yetişkin döneme geldiğinde güçlü, dirayetli ve topluma yararlı bir birey olabilmesi için bu dönemde tüm çabalarını ortaya koymalıdır.

Çocuklar bu evrendeki tüm sevinçleri, üzüntüleri ve tüm sürprizleri taşıyan kilit bir ögedir. Çünkü onlar gelecekte toplumların yükünü ve sorumluluklarını omuzlarında taşıyıp toplumları cehalet, kıskançlık, bencillik ve diğer toplumsal hastalıklar karanlığından bilimin aydınlığına ve medeniyete taşıyacaklar. Dolayısıyla eğer çocukluk döneminde iyi bir şekilde eğitilirse, kendilerinden önceki kuşakların çözemediği asılı kalan sorunları çözecekler veya en azında daha önceki kuşaklardan

farklı bir şekilde çözüm arayışına girecekler ve böylece kendi geleceklerini ve yaşadıkları toplumun geleceğini daha iyi bir seviyeye taşıyacaklar.

Eğer çocuk, çocukluk çağında ebeveynler veya diğer aile fertleri tarafından sevgi ve şefkatle iyi ve yararlı bir şekilde yetiştirilirse, iyi eğitim alabilirse, işte o zaman kendisinin ve toplumun hedeflerini gerçekleştirebilir ve hayatına zihninde oluşturduğu gibi sorun ve sıkıntılardan arınmış bir şekilde yön verebilir.

Çocuklar geleceğin ümidi ve gelecek nesillerin umududur. Bu yüzden çocukların gelecekte toplum ve ümmetin güvencesi, vatanın koruyucuları ve geleceğin teminatı olabilmeleri için hem ebeveynler hem de toplum tarafından iyi bir şekilde yetiştirilmeye ihtiyaçları vardır.

Canlılar arasında en çok başkasına ihtiyaç duyan çocuk, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının anne ve babası tarafından karşılanmasını bekler. Anne baba tarafından yeme içme, uyku, dinlenme, sevgi ve şefkat, temizlik, eğitim ve sosyal ihtiyaçları zamanında ve çocuğun özelliğine göre karşılanır. Biyolojik ihtiyaçların karşılanması ruh halinin de iyi olmasını destekler. Çocuğun doğmasından başlayıp yetiştirilmesi, bakımı ve korunması, topluma kazandırılmasına kadar en etkin sorumlu kurum olan aile, çocuğunun ilgi ve becerilerini geliştirmek, toplumun normlarını öğretmek, bir birey olarak hayata hazırlamak gibi sorumlulukları taşır (Gökçe, 1996). Çocuğun korunması, beslenmesi, sevgi ve şefkat ortamında bakımının yapılması, eğitim imkânı sunularak meslek edinmesinin kolaylaştırılması, kişilik gelişimi kazanması ve topluma faydalı bireyler olmasını sağlamak aileden beklenen görevlerdir (Yörükoğlu, 2007). Bu yüzden çocukların fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı olmaları için sağlık hizmetlerinden; iyi yetişmiş bireyler olmaları için eğitim hizmetlerinden azami faydalanmaları öncelik verilecek hususlardır (Gölcüklü, 1970). İyi yetiştirilmiş bir birey hem aile hem de toplum için gereklidir. Toplumun donanımlı ve her yönden gelişmiş bireylerden oluşması ailenin çocuk yetiştirme tarzı ile ilişkilidir (Keten, 2017: 7).

3.2. Sokak Çocuğu Kavramı

Çocukluk, biyo-psiko-sosyal bir olgu olarak insan hayatında önemli bir evredir. Verimli, başarılı bir hayat geçirebilmek için çocukluk çağlarının nasıl geçirildiği çok önemlidir. Bu durumun özellikle son yıllarda yapılan araştırmalarda tespit edilmiş olması, çocukluk dönemine ait ihtiyaçları güncel tutmakta ve değişen şartlara göre

yeni ihtiyaçlar oluşturmaktadır. Gereksinimlerin karşılanması bu dönemin verimli geçirilmesi için gereklidir. Hem maddi hem manevi ihtiyaçları karşılanan çocukların ileriki yıllarında hem kişisel anlamda hem topluma olan katkıları bağlamında olumlu sonuçları olduğu görülmektedir. Ancak buna rağmen yetersiz maddi koşullar sebebi ile dünya çocuklarının birçoğunun yaşam standartları çok kötü durumdadır. Bu durum özellikle gelişmemiş ülkelerde ve gelir dağılımı arasında fark olan ülkelerde bu durum çok daha fazla görülmektedir (Acar, 2010).

Çocukların sokaklarda yaşaması veya çalıştırılması günümüzde meydana gelen bir durum değildir. Eski zamanlardan beri çocuklar ekonomik bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Kayıtlarda Londra sokaklarında 19. yüzyılda 30.000'i aşkın sokak çocuğu olduğu görülmektedir. New York'ta polis şefi, 1849'da sokakta yaşayan veya çalışan çocukların gittikçe arttığını belirtmiştir (Cunningham, 1995: 145). Bu artışların sürekli devam etmesi ve engellenememesinin asıl sebebi, toplumlar içerisinde gelir dağılımında olan dengesizlikler ve önlenemeyen yoksulluklardır. Sokak çocuklarının toplumlarda problem olarak görülmeye başlanması ilk kez 1980'lerde gündem olmuştur. O dönemlerde Latin Amerika lkeleri ve Brezilya'da sokak çocukları sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır. Özellikle Brezilya'da sayıları on binleri bulan sokak çocuklarına kamuoyunca gelen tepkilerle birlikte çok kötü muameleler uygulanmış çocuklar cezaevlerine yerleştirilmiştir. Dahası bu probleme son vermek için çocukların ldrldğu, yaşadıkları yerlerin yakıldığı gibi bilgiler kaydedilmiştir.

Sokak çocukları terimi, genel olarak 1979'da Birleşmiş Milletler ocuk Yılı'nı takiben kullanılmaya başlanmıştır. Ancak ilk olarak sokak çocukları terimi 1851 yılında Henry Mayhew "London Labour and The London Poor" isimli yazısında kullandı. Bundan daha önce sokak çocukları, evsizleri, evden kaanları ve terk edilmiş çocukları ifade etmek için kullanılmaktaydı.

Çeşitli sebeplerden dolayı ailesi ile bağını koparmış, tüm zamanını sokaklarda geçiren, sokak şartları ile kötü alışkanlığa bulaşma ihtimali çok olan, uyuşturucu, tiner gibi maddeler kullanan sokak çocukları toplum için önemsenmesi gereken bir problemdir. Bu ocukların aile, okul, kamu kurumları ile herhangi bir bağı bulunmamaktadır. Evinden farklı sebeplerle kaçmış, bazıları ailevi kötü şartlardan dolayı bazıları aile bireylerinin yaşamını yitirmesinden dolayı sokaklarda yaşayan

çocuklar, aile ilişkilerinden uzak köprü altlarında veya gruplar halinde belirli yerlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Sokak, yaşamını bu şekilde geçiren çocukların 24 saatlerini geçirdiği yaşam alanlarıdır.¹³

Sokak çocukları, şehrin sokaklarında yaşayan çocukları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Temel olarak aile bakımı ve korunmasından mahrumdurlar. Sokaklarda yaşayan çocukların pek çoğu 5 ile 17 yaş arasındadırlar ve popülasyonları farklı şehirlerde değişkenlik gösterir.

Sokak çocukları eski, sahibi olmayan binalarda, köprü altlarında, sokak ve parklarda, kartondan yaptıkları yataklar üzerinde yaşarlar. Sokak çocuğu tanımı üzerine literatürde fazla sayıda tanımlama yapılmıştır ancak keskin sınırlarla belirlenememektedir. Genel hatları ile tanımlanacak olursa, vaktinin tamamını sokaklarda geçiren, ailesi veya ona refakat edecek bir büyüğü olmayan çocuklar olarak ifade edilir.

Genel kabul görmüş tanımlama, özellikle UNICEF tarafından, sokak çocuklarını iki ana kategoriye ayırır:

Sokak çocukları dilencilikten işportacılığa kadar çeşitli aktiviteleri kendilerine meslek edinmişlerdir. Çoğu gün sonunda evlerine giderler ve kazandıklarıyla ailelerine katkıda bulunurlar. Okula gidebilirler ve bir aileye ait olma duygusuna sahiptirler. Ailelerinin ekonomik kırılganlıklarından dolayı bu çocuklar sonunda sokaklarda kalıcı bir yaşamı tercih edebilirler (Polat, 2002).

Sokak çocukları gerçekten sokakta yaşarlar (ya da normal aile ortamının dışında). Aile bağları olabilir ama zayıftır ve sadece rastlantı olarak devam eder. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyük şehirlerinde yaşayan sokak çocukları istismar, ihmal, sömürü hatta bazı durumlarda polis veya yerel işletmeler tarafından tutulan temizlik timleri tarafından cinayete maruz kalabilmektedirler.

Günümüzde tüm dünyada hızlı nüfus artışı, kıtlık, kırsal kesimden şehre göçler, ekonomik kriz, işsizlik, fakirlik, aile içi şiddet ve ekonomik koşulların yetersiz olması gibi nedenlerle son yıllarda özellikle de gelişmekte olan ülkelerde sokak

¹³"sokak çocukları", <https://www.1bilgi.com/anne-baba-egitimi/3389/sokak-cocugu-kimdir.html>(erişim tarihi, 2020 ,09,17)

çocuklarının sayısı hızla artmış ve bugün dünyadaki en önemli sosyal problemlerden birisini oluşturmaya başlamıştır.

Günümüzde sokak çocukları dünyadaki en önemli sosyal problemlerden birisidir ve bu özel grubun tam ve doğru olarak profilini ortaya koymak çok zordur. Sokak çocukları ile ilgili yapılan araştırmalar daha çok sokak çocuklarını tanımlamaya, sayısını, onların sokakta olma sebeplerini, demografik ve aile özelliklerini, suç davranışlarını ve sokakta olmanın bu çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik çalışmalardır. Sokak çocuklarının profillerine baktığımızda bu çocukların %90'ına yakını sokakta çalışan çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar aile ekonomisine katkıda bulunmak için sokaklarda çalışmaktadırlar ve kazançlarının büyük bölümünü veya tamamını ailelerine vermektedirler.

Sokak çocukları ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımız zaman bugün dünyada özellikle gelişmekte olan ülkelerde sokak çocuklarının yalnız %10–15'inin kızlardan oluştuğu tahmin edilmektedir.

Bu çocuklar sokaklarda daha çok çiçek, sakız, mendil satmak, ayakkabı boyacılığı, kâğıt ve çöp toplayıcılığı, hırsızlık ve dilencilik gibi işler yapmaktadırlar. Sokakta çalışan bu çocuklar sömürü, çıkar ve istismar durumları altında çalışmaktadırlar. Onlar sık sık cinsel ve fiziksel istismara maruz kalmaktadırlar.

Bugün dünyada sokaklarda yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların sayısını tam olarak tahmin etmek son derece zordur. Birincisi, sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların çalıştıkları yerler belli olsa da, tam olarak sayılarını belirlemek neredeyse imkânsızdır. İkincisi, çocukların sayısı iklime, gece ve gündüze, mevsimlere göre değişebilmektedir. Bununla beraber, çeşitli toplumsal olaylara (savaş, ekonomik kriz vb.) bağlı olarak çocukların sayısı artabilir ya da azalabilir. Ancak dünyada sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocukların büyük bölümünün bazı Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkelerinde bulunduğu bilinmektedir. Özellikle Brezilya ve Hindistan'da sorunun boyutlarının ciddi düzeylerde olduğu ortadadır.

Birçok yazar ve kurum, sokak çocuklarını farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Bazı bilim adamları sokak çocuklarını tanımlarken, sokak kültürünü kabul etme, sokakta ekonomik aktivitelerde bulunma, çocuklar arasında sosyal

organizasyonlar ve sokak bölgesi gibi boyutları düşünürken, bazıları da insan hakları boyutunda sokak çocuklarını tanımlar.

Bazı araştırmacılar ise sokak çocuklarını aileleri ile ilişkilerine göre tanımlarlar. Bunlar evden sürekli ayrı olan, aileleri ile hiç iletişim kurmayan veya çok az iletişim kuran "sokağın çocukları" ve genellikle ailelerinin finansal desteği durumunda olan ve ev ile sokak arasında gidip gelen "sokak çocuklarıdır".

Lusk (1992) sokaktaki çocukları dört gruba ayırır ve her gruptaki çocukların psikolojik özelliklerinin birbirinden farklı olduğunu belirtir. Lusk'a göre birinci grupta fakir ailelerden gelen çalışan çocuklar yer almaktadır. Bu çocuklar akşam olduğunda ailelerinin yanına geri dönmekte ve okullarına devam etmektedirler. Bu çocuklar suç işlemezler. İkinci gruptakiler bağımsız sokak çalışanlardır. Bu gruptaki çocukların aileleriyle bağları bozulmuştur ve okula devamları azalmıştır. Suç işleme oranı ise artmıştır. Üçüncü gruptakiler aileleri gibi sokakta çalışan ve yaşayan çocuklardır. Bu çocukların aileleri de sokaklarda yaşarlar. Bu durum fakirlikle ilişkilidir. Son gruptakiler aileleri ile ilişkileri tamamen bozulmuş ve zamanlarının tamamını sokakta geçiren sokak çocuklarıdır. Bunlar gerçek sokak çocuklarıdır ve sokağın çocukları olarak da isimlendirilirler.

Sokak çocuklarının sayısının hesaplanması zorluklarla doludur. 1989'da UNICEF dünya çapında kentlerde büyüyen çocuk sayısının 100 milyon civarında olduğunu tahmin etti. 14 yıl sonra UNICEF son tahminlere göre bu çocukların sayısının 100 milyon kadar olduğunu belirtti. Yakın zamanda sokak çocuklarının sayısını tam olarak ölçmek mümkün değil ancak rakam neredeyse kesinlikle dünya çapında on milyonu geçmektedir. Büyük olasılıkla sayılarda artış vardır (UNICEF, 2005: 40-41). 100 milyon rakamı hâlâ yaygın olarak gösterilmektedir ama aslında hiçbir kaynağı yoktur (Ennew ve Milne, 1989; Hecht, 1998; Green, 1998). Benzer şekilde, sokak çocuklarının sayısının tüm dünyada mı büyüdüğü yoksa toplumlar içinde sokak çocuklarına dair farkındalığın mı büyüdüğü konusu tartışmalıdır.

Ergenlik çağına ulaşmadıkları için sokak çocukları yönetsel konularda herhangi bir fikir belirtemezler. Onlar ne kendi adlarına ne de büyük olasılıkla

yabancılaştıkları aileleri vasıtasıyla oy kullanma hakkına sahip değillerdir. Ekonomik bir güçleri de yoktur. Dolayısıyla hükümetler dikkate almayabilirler.¹⁴

Sokak çocuklarının hakları, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi onaylayan neredeyse tüm dünya devletleri tarafından yok sayılır.

Sokak çocuğu olgusu, dünyadaki tüm toplumlarda açıkça yayılan bir olgudur. Birleşmiş Milletler bugün dünya çapında 150 milyondan fazla çocuğun sokak çocukları olarak sınıflandırıldığını belirtti. Bu çocukların birçoğu insan onuruna yakışmayan bir şekilde ekmek mücadelesi vermekteler. Çoğu çöp toplamak, yoksul mahallelerde ve şehirlerde seyyar satıcılık yaparak basit mallar satmak gibi zor yollarla geçinmek zorunda kalırlar. Bu olgu çocuklarda çok erken, beş yaşlarında başlayarak hayatlarının uzun döneminde devam etmektedir. Sokak çocukları olgusu daha fazla uzak, ıssız ve yoksul bölge veya mahallelerde ortaya çıkar ve bu çocuklar çeteler tarafından kullanılarak, barınma ve yiyecek karşılığında çeteler için sokak ve caddelerde çeşitli yollarla, zor şartlar altında para tedarikinde bulunur veya toplanırlar.

Sokak çocukları birçok sorun ve tehlike ile burun buruna geliyor, kötülüğe, her türlü istismara, şiddete ve bazen polisin bile şiddetine maruz kalıyor. Ancak maruz kaldıkları en büyük tehlike sokaklarda, köprü altlarında, oluklar içinde veya tren istasyonlarında saklanmak ve yaşamaktır. Bu çocukların küçük işleri olmasına rağmen, kaldırımında uyuşturucu, çete ve hastalık gibi tehlikelerin kurbanı olabilirler.

Dünyada ilk defa “sokak çocuğu” kelimesi 1851’de İngiliz sosyal araştırmacı Henry Mayhew tarafından söylenmiştir. Mayhew, sokak çocukları ile ilgili araştırmaların birinde “sokakta çalıştırılmak ve yaşamak çocuğu öylesine derinden etkilemektedir ki, çocuklar tüm çocuksu yönlerini, yani çocukluklarını kaybederler” cümlesini kullanmıştır. Ancak sokak çocukları kavramı 1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Bu kavramı (sokak çocuğu) her ülke kendi usulüne ya da kültürüne göre adlandırmıştır. Örneğin, Kolombiya’da “yatak böcekleri”, Brezilya’da “marjinaler”, Peru’da “meyve kuşları”, Vietnam’da “toz böcekleri”, Ruanda’da “kötü çocuklar” (Şahin, 2018: 188).

¹⁴"sokak çocukları", tr.wikipedia.org/wiki/(erişim tarihi, 2020,09,21)

Sokak çocuğu olgusu, tüm dünyanın şikâyet ettiği ve son yıllarda hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde değişen sayı ve oranlarda yaygınlaşmıştır ve bu kesinlikle çok olumsuz bir durumdur.

Beşeri bilimler alanında sokak çocukları ile ilgili belirli, tek bir tanım yapmak ve bu tanımı çocuk alanında çalışan tüm araştırmacıların kabulünü beklemek zordur. Çünkü tanım ve terimler ile ilgili görüş ayrılıkları, düşünürlerin mensup oldukları teorik ve düşünsel referanslarına ve konunun yer ve zaman açısından ele alınışına bağlıdır. Dolayısıyla bu olgunun tanımı, çeşitli kaynak ve fikirlerin farklı algılarıyla nitelendirilir.

Dünya Sağlık Örgütü; sokak çocuklarını dört şekilde sınıflandırır:

- Sokakta yaşayan çocuklar.
- Ailelerini terk edip sokakta, otellerde, çocuk esirgeme yurtlarında veya terkedilmiş yerlerde yaşayan çocuklar.
- Yetimhaneler ve çocuk esirgeme yurdunda yaşayan ve barınmasız kalma riskinde olan çocuklar.
- Aileleri ile ilişkileri kötü olan ve bu yüzden gece dışarda kalmak zorunda olan çocuklar.¹⁵

UNICEF sokak çocuklarını üç şekilde sınıflandırıyor:

- Sokaklarda Yaşayan Çocuklar: Ailelerinden veya evden kaçıp tek başlarına sokaklarda yaşayan çocuklar.
- Sokaklarda Çalışan Çocuklar: Çoğu zamanlarını sokakta geçirdikten sonra düzenli şekilde eve giden çocuklardır.
- Sokaklarda Yaşayan Çocuklar ve Aileleri: Sokakta aileleri ile yaşayan çocuklardır.¹⁶

UNESCO'ya göre yetişkin kişilerin bakımı olmaksızın sokakları daimî mesken tutan veya sokaklarda yaşayan her kız veya erkek çocuk sokak çocuğu kategorisindedir (بركو, 2014: 80).

¹⁵ Sokakta Çocuklar Kitabı

¹⁶ Sokakta Çocuklar Kitabı.

AL Amel (Umut) Örgütü, sokak çocuklarını aileleri ile ilişki düzeyleri düzenli, kısmi veya tam kopuk olan ve sokaklar, caddeler, meydanlar ve kaldırımlar gibi kamusal alanlarda yaşayan ve kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılamaya çalışan geniş bir kitle olarak tanımlar (Burku, 2014: 80).

4. CİBUTİ BASINININ CİBUTİ'DEKİ SOKAK ÇOCUKLARINA YÖNELİK İLGİSİ

Cibuti, ilk bölümde işaret ettiğimiz gibi, Afrika kıtasında yer alan küçük fakat stratejik olarak büyük bir ülkedir. Cibuti, dünyadaki diğer ülkeler gibi tüm dünya toplumlarında açıkça yaygınlaşan sokak çocukları olgusundan mustarip ve şikâyetçidir. Birleşmiş Milletler, dünyanın çeşitli yerlerindeki 150 milyondan fazla çocuğun evsiz olduğunu ve onlara yardım edecek hiçbir kimse olmadığını ve barınmak için bir yer bulamadıklarını açıklamıştır.

Basın, genellikle herkesin aynasıdır, halklar ve toplumların ve özellikle sokak çocukları gibi mazlumların dili ve savunucusu olmasına rağmen, Cibuti basını ve tüm araçları ülkenin her yerinde hızlı bir şekilde artan sokak çocukları olgusunun tüm detaylarının ele alınması ve tartışılması konularında hiçbir şey yapmamıştır. Ayrıca sokak çocuklarının topluma entegre edilmeleri için gereken çözümü, teknolojik girişim ve önerileri sunmamıştır. Bu çocukların hayat standartlarını düzeltmek için bilgi teknolojilerinin imkânları kullanılmamış, iyi bir nesil yetiştirmek adına çocuklara iyi bir eğitim verme ve sosyalleştirme faaliyetlerinde medyanın olanakları değerlendirilmemiştir. Çünkü basının görevi sadece olayın haberini aktarmak değildir. Basın, daha iyi bir nesil yetiştirmek maksadıyla bireyleri ve toplumu etkileyen, kitlesel iletişim sistemi olarak bilgi aktaran ve sorun olan olguyu çözmek için toplumu aydınlatıp yönlendiren ve olayı topluma mal ederek kamuoyu oluşturan bir araçtır. İşte bu bağlamda medyanın, Cibuti toplumunun istikrarı ve gelişimindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden medya araçları, çocukları doğuşlarından itibaren ele alıp ihtiyaç duydukları duygu, dikkat ve odaklanma konulu programları onlara sunmaya yetkin olmalıdır. Çünkü bugünün çocuğu yarının sorumlusudur ve eğer iyi eğitilirse geleceği daha iyi aydınlatacaktır. Ayrıca Cibuti'de çocuk hakları ile ilgili zihinsel bir fotoğrafın çiziminde rol oynaması beklenen hem hükümet hem de halk, topluma ve sivil toplum örgütlerine destek vererek bu alanda etkili değişimlere öncülük etmelidir.

Medya araçlarının önemi, bir yandan tartışma kapısını açarak öte yandan çocuklar ve özellikle sokak çocuklarının fikir ve düşüncelerini dinlemek suretiyle, mustarip oldukları sorunları dile getirmek ve anlamak için bir platform oluşturmakta saklıdır. Ayrıca hükümetin çocuklar için yararlı bilimsel ve kültürel program

hazırlamak adına medyaya destek vermesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra medya, çocuk hakları alanına katılıp destek vererek çocukların fikir ve düşüncelerini öğrenip konuları çocukların düşüncelerine göre ele almalı ve çalışmalara çocukların katılımlarını sağlamalıdır. Medya veya basın, çocukları koruma konusunda sorumluluk almalı ve şiddeti reddeden hikâyeler ve masallar üzerine gitmelidir.

Ancak ne kadar araştırıldıysa Cibuti basınının bu doğrultuda, bazı bakanlıkların yapmış olduğu çocuk haklarıyla ilgili programlardan aktardığını röportaja çevirmekten başka hiçbir çalışma yapmadığı ve çocukları, özellikle sokak çocuklarını önemsemediği görülmüştür. Oysa ki Cibuti medyası Cibutililerin sosyal hayatında önemli rol üstlenmeliydi. Çünkü basının görevlerinden birisi de çocuklara doğru ve sağlıklı eğitim vermeleri için bilgili ebeveynleri yetiştirmek maksadıyla tahrifat yapmadan halka doğruyu aktarmaktır.

Dünyayı küçük bir köy haline getiren medya, meydana gelen devasa teknolojik devrimle istisnasız dünyadaki tüm toplumlarda önemli bir yer tutmuştur. Medya araçlarının çocuğun sosyalleşme süreci üzerindeki etkisi hakkında konuşmak, sınırlı etkiye sahip bilimsel çalışmalarla sınırlandırılmaz, çünkü bu konu hâlâ tüm bilimsel uzmanlıkları ilgilendirmektedir. Ayrıca iletişim araçları çocuk kültürü üzerinde büyük role sahiptir. Aile, çocuğa genellikle toplumda yaygın olan bilgi, beceri, tutum ve değerleri aktarır, ayrıca iletişim araçları da ailenin sosyalleşme sürecindeki rolünün bir uzantısıdır. Ancak burada medya devletin kontrolü altında olduğu için Cibuti'deki medyaya bakılmamaktadır. Medya araçlarının ayrıntılı kadroları ve medya tarafından finanse edilen medya uzmanları üzerinde sıkı kontrolünün olmaması nedeniyle Cibuti'deki medya, genel olarak insanların günlük yaşamını ve bu yaşamın şiddetinden mustarip sokak çocuklarının yaşamlarını önemsememiştir.

Medyanın fikir ve inançları bir nesilden diğerine aktarma, nesiller arasında ilişkiler kurma ve insanın ister kendi muhiti içinde bir çocuk, ya da sokak çocuğu veya ister yetişkin ya da yaşlı, tüm hayat aşamalarında duruş ve davranışlarına yön verme işlevi olmasına rağmen, Cibuti'deki medya veya basının böyle bir işlevi üstlenmediği görülmektedir. Çünkü halkın ve toplumun çıkarlarını gözeterek onları temsil etmemektedir. Sosyalleştirme öğelerinden biri olarak hareket etmemekte ve ayrıca sokak çocukları sorununun çözümünde rol almamaktadır.

Sokak çocukları, çocuk işçiliği, çocuklara yönelik şiddet ve her türlü istismar, medya araçlarının gündeminde olmalıdır. Ayrıca bu olgulara neden olan alt sorunlar, özellikle nüfus artışı, okuldan eğitimden ayrılma veya ayrılmak zorunda kalma, erken yaşta evlilik, aile bağlarının kopması ve çocuklara yönelik şiddet gibi sorunlara dair çözümler medya tarafından daha geniş bir çerçevede araştırılmalıdır.

Ne yazık ki Cibuti medyası araç gereçleri, eğitim ve yetiştirme çalışmalarında üstüne düşen görevi yerine getirememiştir. Çünkü bu medya araç gereçlerini hükümet finanse etmektedir ve genellikle medya materyallerinin kalitesizliği, yetersiz finansman, kötü tanıtım, hükümet rutini ve toplum yaşamına ilgi eksikliği gibi faktörlerin bir sonucu olarak az sayıda vatandaşlar tarafından izlenmektedir.

Aslında basın veya medya çağımızda tarım, sanayi ve yeraltı kaynakları gibi gelişmektedir. Toplumun gelişmesi ve refah seviyesini yakalaması, elindeki bilgi teknolojisi kaynaklarının miktarına bağlıdır. Böylece tüm dünya önünde yeni bir üretim alanı olarak medya üretimini bulurken, ne yazık ki Cibuti medyası hâlâ bu zenginlikten yoksundur ve bilgi devrimi çağını yakalamak için elinde hiçbir araç ve gereç bulunmamaktadır.

AL Qarni gazetesi, ülkedeki iki adet yazılı basından biridir, Arapça dilinde haftada ancak iki gün (pazartesi ve perşembe) yayımlanmaktadır. Siyasi, kültürel, sosyal vb. konuları işlemektedir. 7 Mayıs 1997 yılında kurulup yayıma başlamış olan gazete, medya çalışması için canlı bir adımdır. Kurulma nedeni, vatandaşların istek ve ihtiyaçlarına cevap vererek Arap İslam kültürünü yaymaktır. Arapça yayım yapan ilk medya organıdır.

Resim 4.1. AL Qarni Gazetesi Kapağı

Bu çalışmada AL QARNI gazetesinin arşivine gidilerek ulusal basın 2008 yılından 2020 yılına kadar sokak çocuklarıyla ilgili makale ve haberler araştırıldı. Çünkü ülkede 13 yaş altı çocukların çoğu kendi hayatları ile ilgili kararları kendileri alamamaktadırlar. Kimsesiz, bakımsız ve barınma yerleri olmadığı için sokakları ve yol kenarlarını mesken edinmektedirler. Sokakta geceleri soğuktan, gündüzleri ise güneşin sıcaklığından kendilerini koruyacak bir evleri bulunmamaktadır. Gündüzleri daha zor sorunlarla yüzleşmektedirler, çünkü geceyi aç geçirdikleri için kahvaltı bulmaları çok acil önceliklerindendir. Ancak kahvaltı bulabilmeleri için de önce iş bulmaları gerekmektedir, bunun için de sokakları gezerek araba yıkamaları veya ayakkabı boyacılığı yapmaları gerekmektedir. Çalışma fırsatı bulsalar dahi çok cüzi bir ücret karşılığında çalışırlar. Çünkü araba sahipleri ve diğer vatandaşlar onlara çok cüzi bir ücret ödüyor veya açlıklarını bastırmak için onlara yemek alıyorlar. O çocuklar gün boyu sadece bir öğün yemek yiyerek karınlarını doyurdukları için mutlu oluyorlar. Ama eğer açlıklarını bastıracak bir şey bulamazlarsa hırsızlığa veya dilenmeye başvuruyor, işte o zaman da iş sahipleri veya bazen polis tarafından bile şiddete maruz kalıyorlar. Geceleri ise tüm şehir uyuduğu ve hareketliliğin azaldığı anlarda kaldırımlarda şiddetli soğuğa rağmen ve yarınlarnın bugünlerinden farklı olmayacağını bilerek uyumaya çalışıyorlar.

Sokak çocuklarının tüm bu sorunlarına rağmen onlarla kimse ilgilenmemektedir. Hükümet onların sorumluluklarını üstelenmemekte, medya veya basın da bu çocukların sıkıntılarını ve zorluklarını insanlık ve gazetecilik görevlerini yerine getirip ele almamaktadır. Hiç kimse bu çocukların gerçek hayatlarını araştırıp yardım etmemektedir. Oysa ki basının görevi mazlumun yanında yer alıp ona desteğini sunmaktır ve olayları olumlu ve olumsuz yönleri ile topluma tüm çıplaklığıyla aktarmaktır. Ancak Cibuti medyası tüm bu görevleri yerine getirmemektedir. Nitekim Cibuti halkının birçoğu gibi, büyük ve geniş bir kitle olan sokak çocukları da çoğu haklarından mahrum kalmaktadır.

Çocuklar Etiyopya'dan yürüyerek ve küçük gruplar halinde gelmektedir. Ebeveynleri ve onlara bakacak kaynakları olmadığı için onlara sokak ev olarak kabul ettirilmiştir. Başka birileri ise Cibuti'nin kendilerine daha iyi bir gelecek sunabileceğine inanarak Cibuti'ye gelmişler, ancak kumsalda veya kullanılmayan bir tren istasyonunun yakınında uyurken hayal kırıklığına uğradıklarını fark etmişlerdir.

Fakat bu acımasız dünyada geceleri hayatta kalmaya çalışırlar. Herhangi bir kimlikleri olmadan var olma hakları, okullara ve sağlık tesislerine erişimleri yoktur. Bu yüzden sokaklarda korunmasız yaşıyor ve başlıca üç felakete maruz kalıyorlar: fiziksel saldırı, yapışkan koklama ve cinsel taciz. Şiddet asla çok uzakta değildir. Neyse ki, bu çocuklardan bazıları Caritas-Cibuti yolunu buluyor. Bu organizasyon yiyecek, hijyen, okuryazarlık ve spor dersleri sunarak 08:00 ile 18:00 saatleri arasında günde ortalama 80 çocuğu barındırmaktadır. Bu koruyucu duvarların içinde sokak çocuklarının yeniden çocuk gibi hissetmelerine izin verilir. Caritas-Djibouti ile işbirliği içinde akran sağlığı eğitimcileri, özellikle HIV ve diğer bulaşıcı hastalıklar hakkında farkındalık yaratmak adına bu çocuklar için sağlık atölyeleri düzenlemektedir.¹⁷

Caritas Cibuti, ülkedeki bu çocuklara bakan tek tesis iken, küçük göçmenlerin sayısı sürekli artmaktadır ve Caritas'ın imkânları da sınırlıdır. Cibuti, Afrika ve Arap Yarımadası'nın kesiştiği noktada yer alır ve Yemen, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerine yönelik karışık göç hareketlerinin ana geçiş noktası olduğu için çocuklar komşu ülkelerden gelip Cibuti sokaklarından bir yer bulmaya çalışıyorlar. Caritas da tek başına çok fazla şeyler yapamaz. Bazı örgütlerin raporlarına göre, günde 200 kadar insan ülkeyi geçmektedir, istatistiklerin yıllık 80.000 ila 100.000 göçmeni saydığı görülüyor. Akın, Cibuti'nin kuzeyindeki Obock noktasına varan ve Aden Körfezi boyunca tehlikeli bir tekne yolculuğu yapan Etiyopya, Somali ve daha az ölçüde Eritre'den binlerce insanı içeriyor.¹⁸

Cibuti'de, sokak çocuklarıyla ilgilenen yerel kuruluşlar olmadığı gibi sokak çocukları ve onların çektikleri acılar hakkında haber yapan özgür bir gazete de yoktur. Çünkü dediğimiz gibi özgür medya ve özgür gazeteci ülkede yoktur. Bununla birlikte, bazı bakanlıklar Uluslararası Çocuk Hakları Günü'nü kutlamak için katıldıkları yıllık vaazlar veya turlar düzenlemektedir. Bu bakanlıklar sokak çocuklarından değil, genel olarak çocuk haklarından söz etmektedir. Her türlü ülke medyasına gelince, etkinliği düzenleyen bakanlıklardan haber ya da raporu alır, dağıtır ve sadece takipçilere yayınlar, hiçbir ekleme ya da azaltma yapamaz. Cibuti'de aşırı yoksulluğun artmasına ek olarak tüm bu sorunlara rağmen Somali,

¹⁷ Street Kids In Djibouti (erişim tarihi,2020,12,14)

¹⁸ A Childhood On The Streets In Djibouti (erişim tarihi, 2020,12,19)

Etiyopya ve son yıllarda da Yemen'den gelen mülteci ve sığınmacılar her gün artmaktadır.

Ülkedeki medyanın sokak çocuklarının acılarını ve sorunlarını gösterme anlamında önemsemediği ve haklarını vermediğine bir örnek vermek gerekirse, halka, sokak çocukların hayatlarıyla ilgili, gerçeği gösterecek bir haber bulabilmek umuduyla AL-QARNİ gazetesinin resmi web sitesi ve arşivi ziyaret edilmiştir, ancak bununla ilgili herhangi bir haber bulunamamıştır. Ancak neredeyse her yıl bazı bakanlıkların çocuk haklarıyla ilgili programlar düzenledikleri görülmüştür. Basın da sadece distribütör (dağıtıcı) rolünü oynar. Aşağıdaki haberler örnek olarak gösterilmiştir:

4.1. Haber Örnekleri

1. (Cibuti’de, İslam ve Kültür Arasında Çocuk Hakları Dinî Liderlik Ulusal Forumu’nun çalışmaları geçtiğimiz salı günü sona erdi. Bu süre zarfında çocuk haklarını korumaya teşvik etmek ve çocukların karşılaştıkları çeşitli tehlikeler konusunda farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli atölye ve seminerler düzenlendi. Kadın sünnetinin kız çocukları üzerinde yarattığı sağlık problemleri ve psikolojik etkileri gibi konulardan söz edildi.

İslami İşler, Kültür ve Vakıflar Bakanlığı Genel Sekreteri Sayın Muhammad Hussein Duala, bu foruma katılanların gösterdiği çabaları övdü ve bu forumun tezlerle zenginleştirilmesinde alimlerin, imamların ve vaizlerin katkılarından dolayı kendilerine teşekkür etti. Ayrıca M. Hussein Duala, Cibuti’deki çocuk haklarını koruma kültürünün gelişmesine katkı sağlayanlara yönelik düşüncelerini, “*Bu foruma katıldığınız için çok mutluyum. Kendimi bir kez daha aranızda bulmak benim için büyük bir onurdur. Bu üç günlük yoğun çalışmanın meyvesi olarak katılımı ve dinî sosyal sorumluluğu artırmanın yollarının bulunması ve kadın sünneti dâhil her türlü şiddete karşı çocuk haklarını korumak için bir eylem planının geliştirilmesi amaçlanıyor. Başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere insan haklarının geliştirilmesi ve korunması, ülkemizde ve özellikle İslami İşler Bakanlığı siyasetinde önemli ve hayati bir konudur.*” şeklinde ifade etti. Bununla birlikte söz konusu bu hakların korunması için Cibuti’nin uluslararası sözleşmelerin çoğunu onayladığını da vurguladı. Genel Sekreter bu forumdaki katılımcıları, çocuk haklarını korumaya teşvik etmeyi amaçlayan farkındalığı yaymada ve kadın sünneti dâhil olmak üzere

çocuk haklarını ihlal eden yanlış uygulamaları reddetmede din adamları olarak kendilerine verilen görevleri yerine getirmelerini ve forumda alınan kararlara uymalarını istedi. Genel Sekreter konuşmasını, UNICEF Çocuk Koruma Programı'nı hazırlayanlara bu tür etkinlik ve programlara olan bağlılıkları ve sarsılmaz destekleri için kendisi ve İslami İşler Bakanlığı adına söylediği teşekkür mesajı ile tamamladı.

UNICEF Çocuk Koruma Programı'ndan sorumlu Bayan Fathia Omar ise bu forum çalışmalarının sonuçlanmasından, bunun sonucunda ortaya çıkan ve Avrupa Birliği tarafından onaylanan plana yansıyan sonuç ve tavsiyelerden duyduğu mutluluğu dile getirdi. Forum katılanları ve gelecek yıl uygulanacak olan programa katılacakları, aynı zamanda bu çıktıları, zeminde aktif hâle getirmeye çağırarak çocuk haklarını geliştirme sürecini ilerletmeye, ihlalleri ve yanlış uygulamaları durdurmaya katkıda bulunan pratik programlar şeklindeki uygulamalar üzerine konuştu.

Fathia Omar konuşmasının sonunda, UNICEF'in önümüzdeki yıllarda dinî seçkinlerle birlikte çocuk haklarını yaygınlaştırma ve toplumda kadın sünneti olgusunu azaltma ihtiyacı konusunda halk arasında farkındalık yaratma niyetinde olduğunu doğruladı.

Forumu, çocuklara yönelik her türlü şiddeti kınayan kapanış bildirisini okuyarak sonlandırdı. Çocuk hakları meselesinde dikkate alınan koruma, bakım, dayanışma, sorumluluk gibi konulardaki İslami değerleri vurguladı. Koruma ve kapsamlı sosyal bakım (sağlık, eğitim, duygusal ve hukuki) sağlanarak sağlıklı ve güvenli bir çocukluk dönemi için ön planda tutulması gereken konuların “Çocuk Haklarıyla İlgili Çalışmalarda Dikkate Alınan İslami İlkeler” başlığı altında uygun bir biçimde yürütülmesi gerektiğini vurguladı. Özel ihtiyaçları olanlara, geçimini sağlayan yakınlarını kaybedenlere ve yoksul olanlara yönelik yapılması gerekenlerden söz etti. Açıklamada insan vücudunun gerçek sahibinin Allah olduğunu, sahibinin ve sokağın izin verdiği sınırlar dâhilinde hareket ederek ona vekil olduğunu vurguladı. Buna ek olarak sünnetin gençlere verdiği zararların kanıtlandığını da belirtti. Ayrıca erkeklerin onu, geleneklerdeki çıkarlar ve kötülükler ilkesine göre bırakılması gereken bir şey hâline getirdiğini söyledi.

Katılımcılar, forumun hedeflerini ve vizyonunu ana hatlarıyla açıklayan final bildirisine ek olarak toplumda çocuk hakları ve onları koruma ihtiyacı konusunda

farkındalık yaratmayı amaçlayan düzinelerce seminer, toplantı ve kursu kapsayan ayrıntılı bir plan geliştirdiler.

2. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu tarafından desteklenen her türlü kadın sünnetinin tamamen terk edilmesi ortak programı çerçevesinde İslami İşler, Kültür ve Vakıflar Bakanlığı dün akşam (çarşamba) İslam'da çocuk hakları konusunda 11 toplum temelli diyalog gerçekleştirdi. Bu diyalog Cibuti Alimler Derneği Başkanı, İslam Yüksek Konseyi Yüksek Fetva Otoritesi Başkanı Şeyh Abd al-Rahman Muhammed Ali ve Şeyh Ahmed Mahmud Ali tarafından gerçekleştirildi. Diyaloga katılanlar İslam'da çocukların haklarını ve küçük çocukları yetiştirmek, beslemek, onlara gerekli özeni göstermek ve onları ulusun inşasına katkıda bulunan olumlu unsurlar olarak nitelendirmek için ebeveynlere düşen büyük sorumlulukları tartıştı. Toplantıdan Bilbala 11'deki Topluluk Yönetim Derneği üyesi onlarca kadın yararlandı.

3. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, UNICEF, Adalet Bakanlığı ve İnsan Haklarından Sorumlu Cezaevleri Kurumu ile iş birliği içinde dün (pazar günü) Sheraton Otel'de, Bakanlık Genel Sekreteri huzurunda çocuk hakları konulu bir çalıştay düzenlendi. Çalıştay insan haklarından sorumlu Adalet ve Cezaevi Kurumu Sayın Abdi İsmail Hirsi, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu UNICEF temsilcisi Bayan Janbo Mohannadi ve çok sayıda çalışanın katılımıyla gerçekleştirildi. Bu çalıştay adalet çalışanları, kolordu ve cezaevi yetkilisi Jaboud'un güçleri tarafından harekete geçirildi. Çocuk hakları alanında uluslararası bir uzman olan Bayan Inger Van Wilson ve bu vesileyle yapılan bir konuşmada Adalet Bakanlığı ve Cezaevleri Genel Sekreteri tarafından meydana getirildi. İnsan haklarından sorumlu makam, Cibuti'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ülkelerden biri olduğunu belirtti. Çalıştayda, bakanlığının son dönemde ülkemizdeki çocuk haklarını yaygınlaştırma ve koruma çabalarına katkı sağlayacağını açıkladı.

Bay Hirsi, bu çalıştayı organize ederken bakanlık ile yaptığı iş birliğine ek olarak UNICEF'e çabalarından ve bu alandaki hükümet programlarına verdiği desteklerden dolayı teşekkürlerini sundu.

UNICEF temsilcisi, çocukları toplumlarında olumlu değişim yaratabilecek genç insanlar olmaya yöneltecek şekilde yetiştirmenin en doğru yolunun iyi bir eğitim olduğunu vurguladı.¹⁹⁾

4.2. Haberlerin Değerlendirilmesi

AL-QARNİ gazetesinde, sırasıyla 26 Aralık 2013, 29 Aralık 2016 ve 20 Şubat 2017 tarihlerinde yayımlanan, genel olarak çocuk haklarından, özellikle kadın sünnetinden bahseden haberlere rastlıyoruz ve bu haberlerde sokak çocuklarıyla ilgili tek bir kelime bile göremiyoruz. Bazı eylemler üç gün sürmüş olmasına rağmen bunlardan söz edilmemiştir. Ancak katılımcılar çocukların her türlü şiddete karşı korunması da dâhil olmak üzere çocuk haklarının savunulmasından bahsetmişlerdir. Burada şunu söyleyebiliriz: Sokak çocuklarının hakları, bu forumlara katılanların bahsettiği hakların bir parçasıdır. İslami İşler, Kültür ve Vakıflar Bakanlığı Genel Sekreteri Muhammed Hüseyin Duala bu konudaki düşüncelerini “*Cibuti Devleti, insan ve çocuk hakları dâhil olmak üzere çocukların haklarını korumak için birçok uluslararası anlaşmayı kabul etti. Bununla birlikte, genel olarak çocuklar ve özellikle de sokak çocukları, ülkede acınacak bir durumdadırlar. Neredeyse her yıl bazı bakanlıklar çocuk hakları, kadın hakları ve engellilerin haklarının korunması konularında üç gün veya daha uzun süren seminerler, forumlar ve eylemler düzenlemektedir. Bütün bu seminerler, önceki satırlarda bahsettiklerimizin tüm haklarını korumak amacıyla düzenlenmektedir. Bu programların her birinde milyonlarca para harcanır ancak bu paralar boşa gider ve hiç kimse bundan faydalanamaz. Çünkü bu programlarda söylenen her şey veya bu seminerlerde alınan tüm kararlar uygulanmıyor. Sanki kâğıt üzerinde yer alan bir mürekkepmiş gibi programın bitiminden sonra bu çalışmalarda alınan kararlar çöp kutusunda olacaktır, sepette değilse.*” şeklinde ifade etti. Yukarıda bahsedilen üç raporun hepsi de tek tarzda ve tek yönlüdür.

Dışarıdan bu tür haberleri her kim okursa Cibuti’deki çocukların uluslararası bakımdan, toplumun korunmasından ve ebeveynlerin bakımından yararlandığı aklına gelir. Kendi kendine buradaki çocukların her türlü şiddet, ihlal ve baskıdan uzak olduğunu düşünür. Ancak gerçekte işler böyle değildir. Onlara karşı yapılan yanlış uygulamalar oldukça fazladır. Daha önce de söylediğimiz gibi ülkedeki basın veya

¹⁹ www.alqarn.dj

tamamen ülkenin medyası, hükümetin dikte ettiği haberleri dağıtıyor ve gerçeği olduğu gibi açıklamıyor. Son olarak “dinleyici, gören biri gibi değildir” ifadesi bu noktada dikkate değerdir.

Ek olarak, Sınır Tanımayan Fransız Gazeteciler'in açıkladığına göre, bu yıl (2021) dünya basın özgürlüğü sıralamasında yayınladığı yıllık raporda Cıbuti 180 ülke arasında 176. sırada yer almaktadır, ondan sonra sadece Çin, Türkmenistan, Kuzey Kore ve Eritre yer almaktadır. Hatta Suriye'den daha kötü sıradadır. Arap Ligi'ne giren tüm ülkelerde medya özgürlüğü açısından en kötü ülke olduğunu belirtti.

5. SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre sokakta çalışan ya da sokakta yaşayan çocukların yaşamlarının risk altında olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada yapılan araştırmanın sonunda Cibuti medyasının, Cibuti'deki sokak çocukları hakkında hiçbir araştırma yapmadığı vurgulanmıştır.

Cibuti'de sokakta çalışan çocuklar ve aileleriyle ilgili bir araştırma olmadığı ispat edilmiştir. Ülkedeki medyanın sokak çocuklarıyla ilgilenmek bir yana medyanın temel vazifelerini bile yapmadığı anlaşılmıştır. Çünkü devletin emirleriyle çalışmakta ve bu emirlerin dışında başka bir şey yapamaz durumdadır. Cibuti basının, bazı bakanlıkların yapmış olduğu çocuk haklarıyla ilgili programlardan aktardığını röportaja çevirmekten başka hiçbir çalışma yapmadığı ve çocukları, özellikle sokak çocuklarını önemsemediği görülmüştür.

Özet olarak Cibuti'de gerek yazılı basında, gerekse radyo ve televizyonda sokak çocuklarının geçtiğimiz yıllarda yer almadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Resim 5.1. Cibuti Cumhuriyeti Resmi Haritası

Cibuti jeostratejik açısından büyük bir önem taşıyor. Kızıldeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Süveyş Kanalı'nın açılmasından bu yana daha da önem kazanmış olan neredeyse eşsiz coğrafi konumuyla Doğu Afrika'nın kapısı olarak nitelendirilmiştir. Bu durumuyla Cibuti, dünya için önemli ve stratejik konuma

sahiptir, dolayısıyla büyük güçlerin odak noktası haline gelmektedir: küresel ticareti, terörle mücadele, korsanlığı engellemek ve başka bir hedefleri bahanesiyle Cibuti hükümeti ile bir bağ kurmaya çalışıyor, ancak bu güçler kendi menfaatleri için orada bulunmaktadır, ve askeri üsleri kurmaya başladılar. Ve bu üslerin her birinden yıllık bedeli kira olarak milyonlarca dolar hükümet tarafından alınmaktadır. Dünya ticareti için bu benzersiz jeo-stratejik konumundan doğru bir şekilde istifade edilseydi, bu ülke öyle bir zengin olurdu ki, dünyanın her tarafından turistik amaçla insan akışı görülürdü. Ancak ne yazık ki öyle olmadı.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2010). Sokakta yaşayan ve/veya çalıştırılan çocuklara yönelik hizmet modelinin ve il eylem planlarının değerlendirilmesi raporu. *SHÇEK Genel Müdürlüğü-UNICEF Türkiye, Ankara*.
- Altıntaş, B. (2018). *Mendile, simite, boyaya, çöpe,... Ankara sokaklarında çalışan çocuklar*, İstanbul: Litoros.
- Aslan, H. (2015). *Geleneksel gazeteciliğin çevrimiçi gazeteciliğin bir sonucu olarak dönüşümü*. Master's Thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Dinçoğlu, O. (1970). *Sokak çocukları yada sokağın öyküsü*, Ankara: Güven Matbaası.
- Hülür, H. ve Yaşın, C. (Ed.) (2017). *Yeni medya, geleceğin gazeteciliği*, Ankara: Ütopya Yayınları.
- İnternet: uti_1180.html
- İnternet: <https://globalenstitu.com/bolum/basinin-dogusu-ve-gelisimi/>, Erişim tarihi: 12.12. 2020.
- İnternet: <https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B5%D8%AD%D8%A7%D9%81%D8%A9>, Erişim tarihi: 31.01.2021
- İnternet: <https://ar.wikipedia.org/wiki>, Erişim tarihi: 15.10.2020.
- İnternet: <https://arabic-media.com/djibouti-rtv.htm>, Erişim tarihi: 20.10.2020.
- İnternet: www.alqarn.dj › *article10*, Erişim tarihi: 13.11.2020.
- İnternet: <https://www.alaraby.co.uk>, Erişim tarihi: 16.10.2020.
- İnternet: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk> Erişim tarihi: 11.10.2020.
- İnternet: <https://www.derszamani.net/cocukluk-donemi-ozellikleri.html>, Erişim tarihi: 15.09.2020.
- İnternet: <https://www.1bilgi.com/anne-baba-egitimi/3389/sokak-cocugu-kimdir.html>, Erişim tarihi: 17.09.2020.
- İnternet: tr.wikipedia.org/wiki/, Erişim tarihi: 21.09.2020.
- İnternet: *Street Kids İn Djibouti*, Erişim tarihi: 14.12.2020.
- İnternet: *A Childhood On The Street İn Djibouti*, Erişim tarihi: 19.12.2020.

Keten, D. (2017). *Korunmaya muhtaç çocuklar: Ankara çocuk evleri üzerine niteliksel bir araştırma*. Doctoral Dissertation, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2011). *Basının doğuşu ve gelişimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Özbay, C. (2014). *Dünyada ve Osmanlı'da basının tarihsel gelişimi*, İstanbul: Doğu Kitap Evi.

Özçağlayan, M. (2008). Gazetelerin gelişimi ve gazeteciliğin geleceği (yeni teknolojiler ve medya ekonomisi açısından genel bir değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13), 131-159.

Polat, O. (2002). *Sokak çocukları*, İstanbul: Özgün Ofset.

Sula, D. (2018). *Toplum yetimleri: Sokak çocukları*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Şahin, Z. (Ed.) (2018). *Risk altındaki çocuklar ve eğitimleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Tokgöz, O. (2013). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Yayınları.

Yabancı Kaynaklar (arapca)

ط, الزهراني (2013). *(رواية) أطفال السبيل*. بيروت، لبنان: RIAD ELRayyes Books S.A.L..17

دار جوانا للنشر (KAHİRE): *إطفال الشوارع، القيم واساليب التربية الوالدية*. م, بركو 18 والتوزيع

دار الطباعة في النشر والتوزيع والترجمة: (MISIR) *مصر العربية مشكلات الاطفال*, ع, يكار 19

بكار مشكلا

20 مكتبة دار السلام. (MISIR). ع, ت الاطفال (2010)

21. مكتبة دار زهران (CİDDE): *جدة بوسائل الاتصال والإعلام الجديد*. ر, عبد الكريم حبيب

نشأتها وتطورها وفاقها المستقبلية بوسائل الإعلام. (2006 - 2007). ن, عاطف العبد & ع, عدلي العبد 23. دار الفكر العربي: (KAHİRE) *القاهرة الراديو والتلفزيون والقنوات الفضائية 22: الجزء الاول*

24. الدار المصرية اللبنانية: (KAHİRE) *القاهرة اطفال الشوارع، الجنس والعنوانية*. ر, فرغلي

25. محمد حسين البردويل، 1996، *الصحافة نشأتها وتطورها*، ط1 غزة: مطبعة منصور

26. اديب مروة، *الصحافة نشأتها وتطورها*، بيروت، 1961، ص 76

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Samatar SALAH OKIEH

Uyruğu : Cibuti

Doğum Tarihi ve Yeri :

Medeni Hali :

Telefon :

E-mail :

Eğitim

Derecesi

Eğitim Birimi

Mezuniyet Tarihi

Yüksek lisans

Devam ediyor

Lisans

Cibuti'de

2016

Lise

Cibuti'de

2013

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

Yabancı Dil: Arapça

